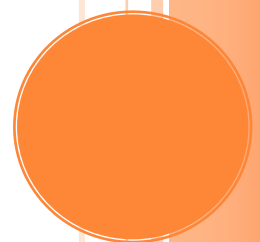

NEVO TIIJA -HANKE

Maksatuskausi 1.9.-31.12.2017

Toimittanut Mertsu MEDI Ärling

6.2.2018

Nevo tiija -hanke

TIIVISTELMÄ

Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy. Syksy oli erittäin kiireistä aikaa toiminnallisesti sekä hallinnollista työtä oli paljon. Erityisesti Vantaan muutoshakemuskokonaisuus tuotti paljon työtä. Myös osatoteuttaja kohtaiset ohjaus- ja korjausliikkeet, jotka koskettivat hankekokonaisuutta vei paljon aikaa. Etelä-Suomen Avin ylijohtajan avustuksella tavattiin useita erilaisia työmarkkinaorganisaatioita. Syksyn maakuntakiertueessa hankkeen osuus Kotimaani omi suomi -sateenvarjohankkeesta tuli näkyviin kuudella eri paikkakunnalla. Kiertueella tavoitettiin koululaisia ja opiskelijoita 410, viranomaisia 155 ja romaniperheitä 63. Maakuntakiertueen tavoitteet: 1) Romanitietouden vieminen koulutuksellisesta näkökulmasta eri tahoille, 2) Romaniyhteisön herättäminen ja motivoiminen erityisesti koulutuksen ja työelämään osallistumisen kautta ja 3) Vahva romaniyhteisön osallistaminen ja osallisuus kokonaisuuden suunnittelussa, kehittämisessä ja toteuttamisessa. Maksatuskaudella julkaistut Unelmista totta -videosarja oli menestys kaikin tavoin - Katsojia liki toistakymmentä tuhatta. Kolmannet Mahdollisuuksien päivä -Romanien koulutus- ja työllisyysmessut järjestettiin Oulussa, kävijöitä oli koko päivän tapahtumassa 780 henkilöä. Tuumasta töihin -koulutusmallia on työstetty aktiivisesti eteenpäin. Some-sivuilla on ollut maksatuskaudella 9314 seuraajaa. Aktiivisin kuukausi oli lokakuu. Naisten ja miesten suhde seuraajissa on 65/34%. Työllisyyteen liittyviä päivityksiä jaettu 675 kpl.

Suomen Romanifoorumi. Teemapäivät ovat olleet edelleen suurin yksittäinen vaikuttava tekijä romanikentällä asenteiden, mielikuvien yms. vaikuttamisessa. Maksatuskaudella teemapäivä toteutettiin kuudella paikkakunnalla: Imatra, Lappeenranta, Jyväskylä, Salo, Kokkola sekä lahti. Teemapäivillä on ollut osallistujia yhteensä 189 henkilöä + lapset. SRF osallistui useasti Rompo 2 sisällön suunnitteluun sekä oli mukana edustamassa hanketta monissa muissa tilaisuuksissa. SRF järjesti myös eri romaniyhdistyksille yhteisen kehittämis- ja voimaantumispäivän. Hankkeen perustoimintojen lisäksi SRF julkaisi 4 videoclippiä Someen: Lapsen kymmenen käskyä vanhemmilleen - 1300 katsojakertaa, Kuulumisia teemapäiviltä -1500, Mitä on voimaantuminen? – 950 katsojaa ja Mitä kulttuuri on? – 1500 katsojaa. Kokemusasinatuntijakoulutus alkoi. Koulutukseen tuli 32 hakijaa, joista valittiin 21 ja keskeyttämisen jälkeen jäljelle jäi 16 oppilasta. Yhteistyössä muiden osatoteuttajien erilaisia koulutuspäiviä viranomaisille.

Helsingin diakonissalaitos. Jatkettu vankien ja päihteiden kanssa taistelevien kanssa tehtävää kokonaisvaltaista työtä on tehty työtä työllistymispolkujen mataloittamiseksi. Asiakkaiden elämänhallinnan puutteet, erityisesti runsas päihteenkäyttö ja rikollisuus, ovat tehneet näkyväksi hankkeen työllistämistavoitteiden etäisyyden tämän hetkisestä tilanteesta. Uuden

työntekijän sisään ajaminen vei paljon aikaa syksyn aikana. Toimintamallin kehittämiseen ja testaamiseen panostettiin syksyn aikana tosi paljon. On osallistuttu myös Uudenmaan yhdyskuntaseuraamusviraston kanssa ns. Ryhmävalvontatapaamisiin, joissa romanitaustaisten vankien kanssa on käyty työllistymiseen ja opiskeluun liittyviä kysymyksiä. Tapaamisilla on ollut valitettavan heikosti osanottajia.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkittavien rekrytoimiseksi on jouduttu käyttämään hyvinkin luovia toimintamalleja kuten kotikäyntejä ja jalkautumista erilaisiin tapahtumiin. Oppimisen ja kehittämisen näkökulmasta on osallistuttu myös kahteen hankkeen ohjausryhmään. Roosa-hanke liitettiin mukaan MONET:n alaisuudessa oleviin kumppaniraateihin, joiden toimikausi jatkuu pidempään kuin Roosan hankekausi. Tutkimukseen osallistuneiden N-määrä on noin 150. Tutkimus itsessään on jakanut romanikentän kahtia suhteessa 70/30, joka osaltaan selittää alhaisen osallistujamäärän.

Oulun diakonissalaitos. Osallistui Mahdollisuuksien päivä -messuille yhteisellä pisteellä THL:n kanssa. On järjestänyt erilaisia aktiviteetteja miehille ja naisille. Romaniväestön kohtaaminen ollut hieman parempaa kuin edellisellä maksatusjaksolla mutta hanketoiminnan haasteena on edelleen romaniväestön mukaan saaminen ja sitouttaminen hankkeeseen. Hanketyöntekijä oli maksatuskaudella pitkään sairaslomalla, joka vaikutus tulostavoitteiden saavuttamisessa oli myös merkittävä.

Helsingin kaupunki. Kokemusasiantuntijalta ostettu asiantuntijuus nosti selvästi romaniväestön tavoittamista. Aloitettu Helsingin kaupungin KASKO:n kanssa tiivis yhteistyö liittyen koulutus- ja urapolkujen suunnitteluun. Erilaisia koulutuksia alan viranomaisille järjestetty yhteistyössä Romanifoorumin ja kokemusasiantuntijoiden kanssa.

Vantaa. Erityisesti keskitytty kahdensuuntaiseen työhön, missä hyödynnetty erityisesti Vantaan paikallisromanityöryhmän asiantuntemusta, R3:a, sekä Vantaan työvoimapalveluja, kuten Ohjaamo, jonka kanssa yhteistyö on ollut asiakasohjauksen näkökulmasta luontevaa. Kuntouttava työtoiminta on havaittu edellisiin maksatuskausiin verrattuna entistä tärkeämpänä työvälineenä romaniasiakkaiden ohjaamisessa ja poluttamisessa. Osallistuttu erilaisiin romaneiden työllisyyttä koskeviin tilaisuuksiin hankkeen edustajina.

Kumulatiivista pohdintaa. Ensimmäinen iso valtakunnallinen työllisyysshanke. Työ rakennettu alusta, vaikka menneitä hankkeita ollut paljon. Osatoteuttajien kesken vieläkin vilkasta keskustelua on tuottanut, että onko kyseessä yksi yhteinen hanke vaiko monta itsenäistä projektia sisältävä hanke? Romaniväestön aktivoiminen hidasta ja sitouttaminen haasteellista. Hankkeen näkyminen mediassa ylittänyt kaikki odotukset. Onnistumisen perusteet, joilla tulostavoitteisiin päästään on romaniväestön luottamus ja elämänhallintaa liittyvien asioiden vahvistaminen ennen koulutus- ja työllisyysasioita. Lähestyminen vaatii tarpeisiin vastaamista ensin - hankkeessa tärkeiksi kirjatut asiat eivät välttämättä ole se ensimmäinen tarve. Hankkeessa paljon käyty keskustelua romaniasiakkaiden tuen tarpeisiin liittyvistä erityispiirteistä. Isojen

massojen ja yhteisön liikkeelle saaminen ja aktivoiminen haastavaa. Viranomaisten kanssa tehtävä yhteistyö hyvää, tosin haasteita on esiintynyt romanitustaisten viranomaisten taholta, joka on ollut jopa päinvastaista. Osallisuus ja osallistaminen ovat asiakasryhmän kohdalla yksi haasteellisimmista tehtävistä. Hankkeessa oleva tutkimusosio näyttäneen jakaneen romaniyhteisön ”poliittisesti” kahtia suhteessa 70/30.

Tilastotietoja koko hanke:

Kohderyhmän asiakastapaamiset	1340
Kohderyhmän puhelin/some/e-mail kontaktit	8237
Työ- ja opiskelupaikkailmoituksia (FB)	675
Yhteistyötahojen tapaaminen	276
Yhteistyötahojen sähköpostikontaktit	564
Yhteistyötahojen puhelin/ some kontaktit	396
Viranomaistapaamiset	92
Seminaarit/Koulutustilaisuudet	64
Viranomaisten sähköpostikontaktit	247
Opiskelemaan lähteneet tällä jaksolla	25
Opiskelemaan lähteneet hankkeen alusta	45
Työllistyneet tällä jaksolla	22
välillisesti	20
Työllistyneiden kokonaismäärä hankkeen alusta	70
välillisesti	43
Saavutettu hankkeen alusta	395/625
joista naisia	233/403
epäselviä	29
THL:n tutkimukseen osallistuneita hankkeen alusta	150/300/1000

Sisällys

TIIVISTELMÄ.....	1
Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy	5
Suomen Romanifoorumi	13
Vamos – Helsingin Diakonissalaitos	18
THL/Roosa-osahanke	27
ODL Karola	33
Helsingin kaupunki - nuortenpalvelut	37
Vantaa	41
KUMULATIIVISTA POHDINTAA.....	46
LIITE 1 Mallinnokset	53
LIITE 2: Osatoteuttajien oma-arviointi	55
LIITE 3: ohjausryhmän arviointia hankkeesta	56

DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULU OY

HALLINNOINTI

Erittäin hyvää hankkeessa on ollut se, että hallinnoija on vakaa organisaatio, jolla on hyvät perusverkostot, uskottavuutta yhteiskunnassa, tahtotilaa ja ammatillista osaamista. On myös hyvä, että hallinnoija on koulutusorganisaatio. Sen kautta on työn ytimessä pysynyt koulutus ja työllisyys, eikä työ ole liiaksi lipsunut sosiaalityön puolelle. Monesta toimijasta kostuvassa yhteistyössä on ollut haasteellista se, että joidenkin osatoteuttajien on vaikeaa sisäistää Nevo tiijan olevan yksi iso hanke, jonka tulostavoitteet ovat yhteisiä. Joillakin osatoteuttajilla on ajatus, että oman organisaation osatoteutus on itsenäinen projekti, joilla ei ole merkitystä muihin osatoteuttajiin ja kokonaisuuteen. Ohjatusta korjausliikkeestä huolimatta osa luisuu helposti takaisin ”meidän projekti, meidän säännöt”.

Osa-aikaisten työntekijöiden kohdalla työn pirstaleisuus (monen eri osatoteuttajan palkkalaisena oleminen) on tuottanut haastetta, koska asiakaskunta ei erottele työntekijän rooleja. Myös valta ja vastuu kysymykset ovat tuottaneet haasteita; projektipäälliköllä on vastuu projektista mutta hänellä ei ole kuitenkaan ”valtaa” työntekijöihin ja sen tähden joidenkin toimintojen läpivieminen on ollut ajan ja resurssien tuhlaamista. Projektipäälliköllä tulisi olla suora esimiesasema osatoteuttajien hanketyöntekijöihin vastuuorganisaatiosta tulevan lähiesimiehen kanssa.

Monesta osatoteuttajasta koostuva kokonaisuus on tuonut hankkeeseen monipuolista osaamista ja asiantuntijuutta. Valtakunnallisuus on varmistanut sen, että hankkeen toimintoihin on päässyt mukaan periaatteessa koko romaniyhteisö, vaikkakin on alueita, jotka ovat jääneet vähemmälle. On myös alueita, jotka ovat suorastaan evänneet hankkeen toimintojen levittämisen alueelleen.

Jokaisessa osatoteutuksessa tulisi olla työpari vaikuttavuuden, uskottavuuden sekä tulostavoitteiden onnistumiseksi. Työn ja asiakaskunnan problematiikan haasteellisuus ovat työntekijää melkoisesti kuormittavia. Tulostavoitteet vaativat hyvinkin lähelle asiakasta menemistä, joskus jopa tahtomista asiakkaan puolesta. Myöskin asiakaskunnan antama palaute on usein ihon alle menevää, vaikeikaan se aina nouse työntekijän tekemästä työstä ja sen kritiikistä vaan on yleisen pahan olon tai menneiden hankkeiden purkamista ja siksi ei välttämättä henkilökohtaista. Menneistä hankkeista on saattanut jäädä väljähtynyt

maku asiakaskunnan suuhun osittain aiheellisesti ja osittain aiheettomasti. Työn vaativuus edellyttää kaikilta hanketyöntekijöiltä ammatillista osaamista mutta myös kulttuurisensitiivisyyttä – pelkkä romanius tai koulutus ei yksinään takaa hankkeen menestymistä. Hyvä käytäntö olisi, että työparina toimisi romanitaustainen ja pääväestön tai muun etnisen kulttuurin edustaja yhdessä. Hallinnoijan näkökulmasta jokaisella tulisi kuitenkin olla projektityön perusteet hallussa.

Yhteistyö ja yhdessä tekeminen romanijärjestöjen tai toimijoiden kanssa on pääsääntöisesti toiminut mutta joidenkin kanssa yhteistyö on ollut haasteellista tai sitä ei ole saatu aikaiseksi ollenkaan. Kentällä toimijoiden kesken ei ole niin hyvää yhteen hiileen puhaltamista, kuin se voisi olla tai oikeastaan sen pitäisi olla. Esiin nousee se yleinen haaste, joka näyttäytyy muillakin järjestöillä ja toimijoilla ihan yleisesti, että kuka meistä on se, joka saa ”sulan hattuunsa” tai kenen ”kilpeä tässä kiillotetaan”. Ehkä yhdessä tekemisen kulttuuri vahvistuisi, jos hankerahoituksella sidottaisiin erityisesti eri romanitoimijat/järjestöt yhteisiin tulostavoitteisiin. Vaikuttavuus koko kenttää voisi olla merkittävä.

Maksatuskauden aikana ohjausryhmä kokoontui kerran 24.10.201. Ohjausryhmälle valittiin uusi varapuheenjohtaja edellisen jäädessä pois työkiireidensä vuoksi. Loppuvuodesta hankkeen taloussihteerin myös vaihtui ja asiat sujuvat hyvässä yhteistyössä eri hanketoimijoiden kanssa kuten ennenkin. Ohjausryhmä myös arvioi hanketta (Liite 3.)

Loppusyksystä projektipäällikkö kartoitti myös hankkeeseen liittyviä muutostarpeita. Erityisesti hankkeessa työskentelevien palkkarahat oli syytä selvittää, jotta mahdollisesti yli jääville resursseille voidaan löytää tarkoituksenmukaista käyttöä ja edesauttaa tulostavoitteiden saavuttamista. Erillisenä muutoksena maksatuskaudella vietiin lävitse Vantaan osatoteutusta koska muutos, jossa vantaalle palkataan kolmas työntekijä ja loput käyttämättömät palkkarahat käytetään mediakamppanjaa hallinnoijan kautta. Muutoshakemus meni läpi ja kolmas työntekijä aloitti vuoden 2018 alussa. Muiden muutostarpeiden selvittäminen jatkuu vielä alkuvuonna 2018.

TOIMINTA

Hankkeiden ja muiden toimijoiden yhteistyötapaamiset/työpajat

Kaikille hanketoimijoille järjestettiin kaksi yhteistä tapaamista (28.8. ja 11.10). Niissä käytiin läpi osahankkeiden kuulumisia ja annettiin ohjausta hankkeen hallinnointiin sekä toimintaan liittyen. Erityisen paljon painoarvoa syksyn tapaamisissa kohdistettiin hankkeen yhtenäisyydestä muistuttamiseen. Lisäksi työstiettiin työpajoissa mallinnusasioita ja

mietittiin loppuraportointiin liittyviä kysymyksiä. Osatoteuttajilla on myös teetätetty oma-arviointia. Liite 2.

Projektipäällikkö osallistui muiden järjestämiin neuvottelu- ja seminaaripäiviin kutsuttuna edustajana kolme kertaa: Ronk-päivät 12.–13.9; Romanit ja kirkko 6.10. Helluntaiseurakuntien Syyspäivät Turussa 28.–30.9.2017. Seminaaripäivissä käytiin lävitse mm. romaneiden osallisuutta ja työllistymistä.

Yrittäjä ja yritystapaamisia toteutettiin yhteistyössä sisarhankkeen projektipäällikön ja Etelä-Suomen Avin pääjohtajan kanssa neljä kertaa. Tapaamisissa käytiin lävitse romaneiden työllistymisproblematiikkaa.

Ohjaus ja neuvonta

Projektipäällikkö on maksatuskauden aikana tavannut henkilökohtaisesti 21 asiakasta ja antanut heille työllistymistä koskevaa neuvontaa ja ohjausta. Heistä kaikki eivät ole kuitenkaan tulleet hankkeeseen varsinaisesti sisälle. Puhelinneuvontaa on annettu 34 henkilölle. Lisäksi romaniasiakkaita on kohdattu erilaisten tapahtumien yhteydessä toistakymmentä, jolloin ohjausta on annettu nk. lennosta.

Kotimaani ompi Suomi -kiertue

Maksatuskauden aikana osallistuimme yhdessä Tsetanes naal - sisarhankkeen kanssa Suomi100-kokonaisuuteen kuuluvaan sateenvarjohankkeeseen Kotimaani ompi Suomi – romanit 500 vuotta 100-vuotisessa Suomessa. Mukana hanketta toteuttamassa Diakin lisäksi olivat Taiteen edistämiskeskus, Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Opetushallitus, Suomen Romanifoorumi sekä kaksi yksityistä asiantuntijaa. Hankkeelle saatiin erillistä rahoitusta Kulttuurirahastolta 15 000€. Tällä rahoitusosuudella järjestettiin mm. kaksi romanimusiikin konserttia (Helsingissä 8.4.2017 ja Oulussa 2.11.2017). Nevo tiijan osuus koostui kolmesta päätavoitteesta – muiden pienempien yhteisten tavoitteiden ohella – jotka palvelivat päähankkeidemme tulostavoitteita ja vaikutuksia:

Tavoite 1. Romanitietoutta vietiin peruskoulujen 9. luokkalaisille sekä toisen asteen ensimmäisen vuoden opiskelijoille ja viranomaisille uudenlaista lähestymistapaa hyödyntäen. Vahvistimme ja monipuolistimme verkostoja sekä loimme kontakteja niin yksilö- kuin toimija- ja organisaatiotasollakin. Erityistä vaikutusta ja vaikuttavuutta kiertue tuotti mielikuvissa romaneista opiskelijoina ja työntekijöinä.

Kiertueen työ- ja koulutuspajoissa romanitietoutta vietiin keskittymällä myönteisiin ja rakentavasti tulevaisuuteen katsoviin tekijöihin, joiden

kautta yhteiskuntaa rakennetaan yhdessä suomalaisen väestön kesken, taustasta riippumatta. Työpaja- ja koulutustilaisuuksiin osallistuneet kiittelivät uudenlaista tapaa lähestyä osin hyvinkin vieraaksi jäänyttä vähemmistöryhmää. Mukana olleet nostivat esille tärkeitä kysymyksiä mm. erilaisista kulttuurisista käytänteistä, mutta heitä kiinnostivat myös romanien koulutukseen ja työllisyyteen liittyvät asiat. Keskusteltiin myös monista romaniyhteisöön liitetystä epäkohdista, joista osa on todellisia, mutta paljon ennakkoluuloihin liittyviä.

Työpajojen kautta osallistujat saivat uusia keinoja kohdata erilaisuutta. Teemana oli: älä kohtaa kulttuuria vaan kohtaa ihminen. Erityisesti viranomaisia johdatettiin näkemään heidän roolinsa vastuullisena portinvartijana, joka voi olla unelmien mahdollistaja ja estäjä. Palautteen mukaan useat viranomaiset kokivat koulutuksen voimaannuttavana ja työhön uudenlaista tietoa antavana niin kuin eräs työpajassa ollut viranomaispalautteessaan asian totesi: ”Tulin todella negatiivisella asenteella, koska on huonoja kokemuksia Romaneista. Tärkein oppi mitä sain oli, että ota asiakas IHMISENÄ äläkä KULTTUURINA. Tämä herätti. Kiitos.”

Tavoite 2. Romaniyhteisön herättäminen ja motivoiminen katsomaan tulevaisuuteen ja uskomaan omiin unelmiinsa sekä rohkeasti tavoittelemaan niitä erityisesti koulutuksen ja työelämään osallistumisen kautta.

Keskusteluiltoihin saapui paikkakunnasta riippuen kohtalainen määrä alueen romaniperheitä. Uudenlainen keskustelu arvojen ja asenteiden merkityksestä jokaisen henkilökohtaiseen elämään, perheisiin, sukuihin ja yhteisöön herätti paikallaolijoissa monenlaisia ajatuksia. Nämä keskustelut voidaan nähdä hyvänä alkuna. Vielä kuitenkin tarvitaan motivointia ja herättelyä – tukea siihen, että sloganeihin ”olen oman elämäni herra” ja ”minä voin, kykenen ja osaan” todella pystytään luottamaan. Yhteisöllä on voimakas vaikutus siihen, miten esim. koulutus- ja työllistymispolulla pyritään etenemään.

Keskusteluista erottui vahva tunne siitä, että olemme suomalaisia (Suomen romaneja) ja tahdomme yksilöinä ja yhteisönä eteenpäin; kouluttautua ja päästä työelämään. Suurta huolta tuotti nuorten liian aikainen perheiden perustaminen, joka puolestaan suoraan vaikuttaa kouluttautumiseen ja sitä kautta työllistymiseen. Hiljaisuutta aiheutti mm. pohdinta siitä, olemmeko valmiita tekemään työtä muutoksen, unelmiemme ja työllistymisemme eteen. Tietynlaista tulevaisuuden näköalattomuutta on siis vielä havaittavissa. Osa siitä nousee yhteisöstä itsestään ja osa siitä riippumattomista asioista. Romanien motivoimiseen

ja uskallukseen ajatella suurempaa koulutuksen ja työelämän suhteen tarvitaan siis vielä paljon työtä.

Tavoite 3. Vahva romaniyhteisön osallistaminen ja osallisuus kokonaisuuden suunnittelussa, kehittämisessä ja toteuttamisessa.

Toimintamme peruseriaatteena oli romaniyhteisön vahva mukana oleminen sen kaikissa eri vaiheissa. Mukaan haluttiin heti alusta asti laaja joukko paikallisia romaneja mukaan suunnittelemaan toimintoja, jotta paikkakuntien asukkaat hyötyisivät itse mahdollisimman paljon heidän alueellaan tapahtuvista asioista. Suunnittelupajoihin lähetettiin Suomen Romanifoorumin kautta henkilökohtaisia kutsuja, osaan oltiin yhteydessä puhelimitse sekä tavattiin avainhenkilöitä muissa yhteyksissä. Sovittuun alkutapaamiseen ei kuitenkaan saapunut osallistujia. Huomasimme, että työskentelyn tarkoitus oli ehkä jäänyt epäselväksi tai osallistumisesta ei nähty olevan henkilökohtaista hyötyä. Alussa tarvittiin siis hanketoimijoiden osuuden vahvistamista ja myöhemmin saatiin tukea sitten jo paikallisiltakin romanitoimijoilta. He mm. kokosivat paikalliset viranomaiset työpajakoulutuksiin sekä romaniperheet keskustelutilaisuuksiin. Tämä malli toimi hyvin suurimmassa osassa kohdepaikkakuntia.

Kaikki paikkakunnat olivat erilaisia ja toiminta täytyi sovittaa alueellisesti sopivaksi. Oulussa työ romaneiden osallistumisen ja osallisuuden edistämiseksi osoittautui haastavimmaksi. Syynä oli toteutuksen toimintatavoista tehty virheelliset tulkinnat, jotka ehtivät levitä alueella ja vaikuttivat paikallisten romanien mielikuviin hankkeen toiminnan tarkoituseristä. Oululla oli kuitenkin erityinen rooli kuuden paikkakunnan kiertueella, koska työ- ja infopajojen lisäksi paikkakunnalla järjestettiin kolmannet romanien koulutus- ja työllisyysmessut (2.11). Suunnitellut tapahtumat (koulutyöpajat ja messut) saatiin lopulta kunnialla toteutettua, vaikka paikallisten romanien osallistuminen olisi voinut olla aktiivisempaa. Oulun kaupungin viranomaisten kanssa yhteistyö sujui hyvin.

Yhteenveto kiertueesta: Kotimaani on Suomi -sateenvarjohankemalli toimi kokonaisuutena hyvin ja saimme hyödynnettyä yhdessä tekemisestä syntynyttä synergiaa. Sateenvarjohankkeen aikana saimme kehitettyä erilaisia konsepteja ja toimintamalleja, jotka koettiin hyväksi. Esimerkkeinä mm. romanitietoudesta viestittäminen ja tiedottaminen osallistavasti sekä aihepiiriin liittyvän kouluttamisen pedagoginen kehittäminen. Uutta romanityössä oli myös sateenvarjomallin hyödyntäminen erilaisten projektien toteuttamistapana useiden toteuttajien ja sektorien edustajien kesken.

Uskalla! It's possible - Unelmista totta -videosarja

Romanien koulutus- ja työllisyysuria tarkasteleva 12-osainen videosarja toteutettiin ja julkaistiin vaiheittain syksyn 2017 aikana. Ensimmäinen video julkaistiin 11.10.2017 ja viimeinen syksyn 2017 päätapahtumaan, Oulun messuihin ja konserttiin linkittyen 2.11.2017.

Videoiden pääasiallinen julkaisupaikka oli Diakonia-ammattikorkeakoulun YouTube-kanava, jonne videoille luotiin oma soittolista. Lisäksi videoista leikattiin lyhyemmät, noin 1 minuutin pituiset some-klipit.

Lanseerauksessa hyödynnettiin Diakin romanihankkeiden Facebook-sivustoa Romanien osallisuus, jonne tehtiin päivitys ja nosto aina uuden videon julkaisun yhteydessä. Nostossa noudatettiin kaavaa: mielenkiintoinen sitaatti videosta, yleistieto videosarjasta sekä hankkeista joiden osana video on tehty + rahoittajatiedot sekä linkitys videon täyspitkään versioon YouTubessa. Tietoa videoista saatiin hyvin leviämään Facebookin kautta ja niiden tunnettuus etenkin romanikohderyhmän keskuudessa on ollut kiitettävää. Videopäivitykset saivat myös poikkeuksetta vilkkaastikin kommentteja ja kehuja.

Pitkien videoiden katselukerrat YouTubessa vaihtelivat välillä 726–2990 katselukertaa. Parhaat katseluluvut on tähän mennessä saavuttanut video 2/12: Kohti musiikkipedagogin uraa, jossa nuori romaninainen kertoo ylioppilaslakki päässään unelmistaan ja niitä kohti ponnisteluistaan. Toiseksi eniten katselua on saanut video 3/12: Unelma-ammattissa miksaajana (2239 katselua), kolmanneksi eniten video 8/12: Perheen sinnikkyys tuotti tulosta urapolulla. Yleisesti voi sanoa, että tunteisiin vetoavat tarinat keräsivät parhaiten katsojia, kun taas ehkä vaikeaksi koettujen aiheiden (osuuskuntayrittäjäyys) tai selkeästi hanketyöhön keskittyvät videot (Hyvä työyhteisö on voimavara) katselumäärät jäivät pienemmiksi. Verrattuna muihin ammattimaisesti toteutettuihin hankevideoihin romanivideosarja on menestynyt hyvin. Saman tuotantoyhtiön kanssa Diakissa toteutettu Minne miehen matka -videosarja eräälle toiselle ESR-hankkeelle on kerännyt parhaimmillaankin vain 335 katselukertaa yli vuoden aikana (verrattuna romanivideon 2239 katselukertaa syksyn aikana).

Videoita on tarkoitus hyödyntää hankkeen viimeisenä toimintavuotena monin tavoin: sekä keväällä että syksyllä on alkamassa maakuntakierrokset, joissa videoita käytetään keskustelunavauksina esim. kouluvierailuilla ja viranomais tapaamisissa. Syksyn

loppuseminaarikiertueella videot tuovat mielenkiintoisen elementin seminaarisisältöihin.

Hankkeen loppujulkaisuksi on suunnitteilla perinteisen painetun julkaisun sijaan sähköinen julkaisu, jossa videoilla tulee olemaan merkittävä rooli. Tämä toinen aalto videoiden julkistuksessa saavuttaa romanikohderyhmän lisäksi enemmän myös pääväestön edustajia. Tarkoitus on, että videoiden hyöty ja käyttömahdollisuudet ulottuvat pitkälle tulevaisuuteen myös hankkeen päättymisen jälkeen.

Mahdollisuuksien päivä – Romanien koulutus- ja työllisyysmessut

Mahdollisuuksien päivä – messukonsepti on osoittautunut toimivaksi tavaksi tavoittaa koulutuksesta ja työllistymisestä kiinnostuneita romaneita. Näissä tapahtumissa myös alueen eri toimijat kohtaavat keskenään ja heidän kuvansa romaneista opiskelijoina ja työntekijöinä laajenee. Messukonseptin tuottamiseen ovat osallistuneet Nevo tiija ja Tšeetanes naal -hankkeet sekä Taiteen edistämiskeskus yhdessä.

Kolmannet messut pidettiin Oulussa Pohjankartanon koululla 2.11. Tapahtuma onnistu hyvin: näytteilleasettajia oli 26 ja messut tavoittivat noin 380 kävijää. Maksatuskauden aikana aloitettiin suunnittelemaan neljänsiä messuja, jotka pidetään Jyväskylässä 8.3.2018.

Tuumasta töihin -koulutusmalli

Jo viime maksatuskaudella työstettyä työllisyyttä edistävä koulutusmallia on aktiivisesti jatkettu syksyn 2017 maksatuskauden aikana.

Tuumasta töihin -mallia on rakennettu yhteistyössä pääkaupunkiseudun ja Savon (Kuopio, Mikkeli) työhallinnon edustajien (Te, ELY) ja kaupunkien viranomaisten sekä koulutusorganisaatioiden kanssa. Yhteistyössä Etelä-Suomen Avin ylijohtajan kanssa on aloitettu työnantaja- ja yritystapaamiset, joiden kautta on tunnusteltu yhteistyöhalukkuutta ja valmiutta osallistua malliin suunniteltuun työnantajapooliin. Tuumasta töihin -mallin työstämiseen saatiin apua myös ammattivalmentajilta (MCID), jotka sparrasivat ydintiimiä kehittämistyössä näkemään erityiset kehittämisen paikat.

Viestintä ja muu näkyvyys

Medianäkyvyys on maksatuskaudella ollut hyvää ja monipuolista, laajasti saatu näkyvyyttä eri medioissa. Valtakunnallinen printtimedia kerran, Paikallinen pääprinttimedia 2 kertaa, TV-esiintymisiä neljästi sekä radio-ohjelmia neljästi sekä ammatti- tai viranomaislehdet 3 kertaa. Yksittäisiä blogikirjoituksia ulkopuolisille sivustoille kerran. Sosiaalisessa mediassa sivustoamme ovat syksyn 2017 aikana seuranneet 18 314 henkilöä.

Kaikista aktiivisin ajanjakso Facebookissa oli lokakuussa, jolloin hankkeen puitteissa kierrettiin maakuntia sateenvarjohankkeen alla ja sivuilla näytettiin Kohti unelmia tarinavideoita. Suurin alueellinen seuraajamäärä löytyy Helsingistä ja naisten ja miesten suhde seuraajissa on 65/34%. Erilaisia päivityksiä liittyen työllisyyteen (työpaikkailmoituksia yms.) ja koulutukseen (kurssit ja opiskelupaikat) FB-sivuille on päivitetty hankkeen aikana 675 päivitystä.

Hankeyhteistyö

Hankkeen projektipäällikkö on osallistunut säännöllisiin kolmen vankityötä tekevän romanihankkeen tapaamisiin. Nämä ovat Diakin Tšetanes naal ja Nevo tiija sekä Risen Vankeusaika mahdollisuutena.

Hankeyhteistyötä on tehty myös Diakin Opin portailla Pohjois-Pohjanmaalla ja Satakunnassa-hankkeiden kanssa sekä jossain määrin myös muiden Diakin hankkeiden kanssa.

Hankkeessa on osallistuttu Sokra-koordinaatiorahastuksen toimintaan ja sitä kautta tutustuttu myös muiden TL5 -hankkeiden tavoitteisiin ja toimintoihin.

SUOMEN ROMANIFOORUMI

Maksatuskaudella toteutetut teemapäivät ovat antaneet mahdollisuuden saavuttaa romaneita ja pääväestön ihmisiä ja tiedottaa hankkeeseen liittyvistä sisällöistä, tuloksista, toiminnoista sekä muista siihen liittyvistä asioista. Teemapäivät ovat toimineet erinomaisena välineenä saavuttaa hankkeelle asetettuja tavoitteita. Teemapäivät ovat haastaneet ja herättäneet paikallisia romaneja ottamaan vastuuta omasta ja lastensa elämästä liittyen koulutukseen, työllistymiseen ja yhteiskunta-aktiivisuuteen.

Teemapäivillä on hyödynnetty hanketyöntekijöiden ja paikallisten romanien hyviä esimerkkikertomuksia sekä hyödynnetty hankkeessa tehtyjä Kohti unelmia -videoita. Onnistumiset ja vastoin käymisten voittaminen koulutukseen, työelämään ja yhteiskunnan toimintaan hakeutumisessa ovat rohkaisseet ja herättäneet tervettä kateutta, ja palautteiden mukaan, niillä on ollut myönteinen vaikutus tapahtumaan osallistuvien asenteisiin ja elämään. Jokaisessa teemapäivätapahtumassa on myös haluttu kuulla lasten kasvatuksesta, koulunkäynnin tukemisesta ja lasten tulevaisuuden suunnittelusta. Tässä aihealueessa hanketyöntekijöiden ja osallistujien esimerkeillä on ollut myönteinen vaikutus. Osaltaan teemapäiviin on tuonut tehoa miesten ja naisten pienryhmät, jotka ovat toimineet työpajaperiaatteella.

Pidetyt teemapäivät: Imatra, Lappeenranta, Jyväskylä, Salo, Kokkola sekä lahti. Teemapäivillä on ollut osallistujia yhteensä 189 henkilöä + lapset.

Osallistuimme Helsingissä valtakunnalliseen Romaniasiain neuvottelukunnan kaksipäiväiseen Rompo2 kehittämistapahtumaan. Tämän lisäksi olemme kokoontuneet kolme kertaa eri henkilöistä koottuun ryhmään suunnittelemaan ROMPO2. Romanifoorumin työntekijöinä olemme tuoneet suunnitteluun eri alueiden romanien äänen ja oman kenttäkokemuksemme hiomat näkemyksemme, jotka on otettu hyvin huomioon Rompo 2 suunnittelussa.

Romanifoorumin työntekijät osallistuivat Helsingin Diakonialaitoksen järjestämään tilaisuuteen, jossa oli vieraita romaniasta. Romanialaiset vieraat kertoivat Kethanipen Empowerment and participation for Roma and non-Roma women - projektista joka kohdentui pääosin romaninaisten osallistamiseen ja voimaannuttamiseen oman ja pääväestön yhteisön keskellä. Romanian vierailijat halusivat kuulla Romanifoorumin työstä, sekä Tsetanes naal ja Nevo tiija projekteista sekä romanien tilanteesta yleisesti Suomessa.

Suomen Romanifoorumi järjesti yhdistysten kehittämispäivän Jyväskylässä. Yhdistysten kanssa kävimme lävitse netissä olevan Näe, koe ja toimi – yhdistysten valmennuspaketin sisällyttäen ja avaten hankkeeseemme kuuluvia toimintoja ja tavoitteita yhtenä tarkoituksena haastaa yhdistyksiä toteuttamaan ja tukemaan romanien voimaantumista, yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja hyvinvointia.

Raportointikauden aikana teimme 4 videoclippiä, jotka kuvasimme SFR:n toimiston tiloissa sosiaaliseen mediaan; Facebook videoclipeistä on tullut hyvää palautetta eripuolta suomea.

Lapsen kymmenen käskyä vanhemmilleen - yli 1300 katsojakertaa
 Kuulumisia teemapäiviltä - yli 1500
 Mitä on voimaantuminen? - yli 950
 Mitä kulttuuri on? - yli 1500

Osallistujien kanssa on käyty puhelinkeskusteluja ja useita on tavattu kentällä eri tilanteissa, toimistolla, teemapäivillä sekä erilaisissa järjestetyissä tapahtumissa ja tilaisuuksissa. Henkilökohtaisiin tapaamisiin liittyy yleensä pysähtyminen, ihmisen kohtaaminen, kuulumisten vaihtaminen ja vuorovaikutuksellista pohdintaa henkilön nykytilanteesta, tulevaisuuden suunnitelmista sekä koulutus, työasioista, lasten kasvatuksesta ja heidän tulevaisuudesta. Kohtaamishetkien tarkoituksena on ollut antaa asiakkaalle tunne, että häntä kunnioitetaan ja hän voi itse alkaa arvostamaan itseään ja omia vaikutusmahdollisuuksiaan. Kentällä tapaamme myös paljon muitakin kuin osallistujiamme ja heidän kanssaan toimimme samojen edellä mainittujen toimintojen mukaisesti. Koska useat romaninuoret tietävät Ohjaamojen olemassaolosta vähän tai ei laisinkaan niin osoitamme heille tietä oman alueensa ohjaamoihin ja hyödyntämään olemassa olevia palveluja. Asiaa auttaa, kun kerromme nuorille, että olemme jo käyneet useissa Ohjaamoissa tekemässä hanketta, itseämme ja romaneita tutummaksi. Se on rohkaissut osallistujiamme hakeutumaan alueensa Ohjaamoihin.

Kohderyhmän kanssa käytyjä puhelin/sähköpostikontaktit 51
 Osallistujien tapaaminen ja ohjaus: 68 osallistujaa, näistä henkilökohtaisia tapaamisia 46 Tällä kaudella osallistujistamme 4 on aloittanut opiskelun

Kokemusasiantuntijakoulutus

Kokemusasiantuntija koulutus käsittää kymmenen viikonloppua. Näistä on toteutettu syksyn aikana viisi (perjantai-ilta klo 15–20.30 lauantai klo 9.00–15.00). Kevään 2018 aikana toteutetaan loput viisi kertaa. Palaute koulutuksesta on ollut kauttaaltaan hyvää. Kurssiin valittiin

haastattelujen perusteella - 2 henkilöstä 21 henkilöä, joista kaksi henkilöä ei aloittanut ja kolme on keskeyttänyt. Vakiintuneeksi ydinjoukoksi on muodostunut 16 oppilaan motivoitunut ryhmä.

Marraskuun aikana Romanifoorumi toteutti yhdessä Nuorisosiainkeskuksen ja Opetusviraston kanssa kaksi romaniaiheista koulutusta viranomaisille. Päiviin osallistui virkailijoita eri aloilta, joista noin puolet oli opetus – ja kasvatustieteen ihmisiä. Tilaisuudet koostuivat päivän aiheen alustuksesta, ryhmätöistä, akvaariotyöskentelystä ja yhteisistä keskusteluista ja kysymyksistä. Palautteen mukaan osallistujat kokivat päivät hyvinä saaden sieltä eväitä ja työkaluja mukaansa. Lisäksi pääväestön sekä romaniosallistujat kokivat, että tapahtuma antoi mahdollisuuden heille ryhmänä ja yksilöinä tutustua lähemmin toisiin. Molempien päivien toteutukseen osallistuivat Romanifoorumin ja Järvenpään Seurakuntaopiston järjestämän kokemusasiantuntijakoulutuksen oppilaita, joista yksi piti ensimmäisen päivän alustuksen ja muut olivat pienryhmissä mukana. Tapahtuman koulutus ja kasvatustieteen osallistujat olivat kiinnostuneet, kokemusasiantuntijoiden valmistuttua rekrytoimaan heitä työhönsä haluten saada heiltä tukea ja kulttuurillista ohjausta muun muassa perhe- ja nuorisotyöhön, romanilasten ja nuorten koulunkäynnin tukemiseen ja eteenpäin ohjaamiseen. Tapahtuman osallistujien reagointi, osoitti, että romanitautiaisia kokemusasiantuntijoita tarvitaan nyt ja toteuttamamme koulutus tulee vastaamaan tähän tarpeeseen.

Hanketyöntekijä vieraili Kokkolassa, johon oli kokoontunut 99 eri sosiaali – ja terveysalan ammattilaista. Päivän aihe oli Romanin kohtaaminen työssä. Iltapäivällä pidettiin teemapäivä Kokkolan romaneille. Tässä tilaisuudessa oli 24 aikuista + lapset.

Vierailimme Laurean Ammattikorkeakoulussa englanniksi opiskelevien sosionomiopiskelijoiden luokassa. SRF:n hanketyöntekijät kertoivat englanniksi romaneista, heidän historiastaan, nykytilanteesta ja tulevaisuuden näkymistä ja nykyisestä projektityöstä. Lisäksi pohdimme yhdessä monikulttuurisuutta ja kuinka kohdata eri kulttuureista tulevia ihmisiä, varsinkin Suomen ja myös ulkomailta tulevia romaneja. Tilaisuus koettiin hyvänä ja pyyntö tuli seuraavaa tilaisuutta varten. Läsnä oli 22 opiskelijaa.

Marraskuun aikana Romanifoorumi toteutti yhdessä Nuorisosiainkeskuksen ja Opetusviraston kanssa kaksi romaniaiheista koulutusta viranomaisille. Molempien päivien toteutukseen osallistui Romanifoorumin ja Järvenpään Seurakuntaopiston järjestämän kokemusasiantuntijakoulutuksen oppilaita. Tilaisuudessa oli useita kasvatustieteen ammattilaisia, jotka olivat kiinnostuneita työskentelemään

romanikokemusasiantuntijoiden kanssa heidän valmistuttuaan. Tilaisuuksissa olevien kasvatusalanammattilaisten ja tulevien kokemusasiantuntijoiden tutustuminen toinen toisiinsa voi antaa mahdollisuuden sellaiselle yhteistyölle, joka ottaa mukaan romanioppilaiden siirtymävaiheiden ohjauksen – ja mentoritoiminnan ym. kehittämisen.

Helsingin Nuorisoasiainkeskuksen ja Opetusviraston kanssa olemme jalkautuneet joka perjantai Itäisen Helsingissä sijaitsevaan Kipinä toimintakeskukseen. Paikka on saanut hyvän alun, koska alueen romaneita on alkanut virrata Kipinän tiloihin kerrallaan noin 30 – 50 henkilön verran. Itä – Keskuksen historian tietäen siellä ei ole ollut helppoa saada tällaista määrä romanikävijöitä yhtä aikaa paikalle. Toimintakeskus Kipinässä vierailee pääasiassa romanilapsia, nuoria, aikuisia ja perheitä, mutta ei vanhempaa romaniväkeä. Hanketyöntekijät keskustelevat kävijöiden kanssa mm. lastenkasvatuksesta, koulunkäynnistä, koulunkäynnin tukemisesta, koulutuspolkujen löytämisestä ja aikuisten työllistymismahdollisuuksista. Yhtenä romanien tapaamisten pyrkimyksenä on pohtia yhdessä nuorten ja aikuisten kanssa heidän koulutuspolkujaan ja tarpeenmukaista mentoritoimintaa ja yhteyksiä kouluihin ja eri oppilaitoksiin. Romanikulttuurin mukainen ja hyvä toimintatapa on mennä ihmisten luo ja keskustella face to face heidän kanssaan. Ilman tällaista, taustat huomioivaa, henkistä tukea antavaa, kulttuurisensitiivistä ja kohtaamiseen perustuvaa siltatyötä, voi olla pelottavaa yksilölle ylittää henkinen kuilu ja ottaa yhteiskunnan tukea vastaan ja pyrkiä aikuisena itse opiskelemaan ja ohjata myös lapsiaan koulutustiellä eteenpäin. Toimintakeskus Kipinä on sijainniltaan hyvä, koska Monikeskus Puhoksella sijaitsee palveluja, joihin Kipinän kävijöitä voidaan tarvittaessa ohjata. Monikeskuksessa on työllisyys -, koulutus-, asumis-, ja mielenterveys-, sekä päihdeneuvontaa. Koska Itä-keskuksen Kipinän toiminnassa on vapaaehtoisena mukana Suomen Romanifoorumin ja Järvenpään Seurakuntaopiston kokemusasiantuntijakoulutuksen oppilas voi se antaa hänelle mahdollisuuden työllistyä tähän työhön jatkossa ja olla hyvänä esimerkkinä, oman elämäkokemuksensa kautta siitä, mitä koulutus ja työllistyminen voi romanille antaa. Kipinän työtä ja romanien yhteisöllisyyttä tukien Romanifoorumi järjesti joulukuun alussa Vuosaaressa tapahtuman, johon tuli noin 50 aikuista plus lapset.

Olemme kokoontuneet vankiryhmän kanssa syksyn jakson aikana 6 kertaa. Osanottajia on ollut 2 – 10 henkilöä. Joskus mukana on ollut myös ulkopuolisia, jotka ovat joko tuttuja tai vankien puolisoita. Heitä on ollut 4-6 henkilöä, näistä kaksi naista. Aiheet ryhmässä ovat liittyneet kouluttautumiseen, koulutuspolkuihin, työllistymiseen, ja siihen mitä teen vankeusajan jälkeen. Hyvin usein olemme keskittyneet pohtimaan, että

onko elämää vankeusajan jälkeen ja millaista se mahtaa olla ja kuinka voin itse valmentautua kohtaamaan arjen vankeusajan loputtua ja mitä väistämättömiä kriisejä on odotettavissa, kun suljen vankilan ovet. Osallistuimme vankiryhmän kanssa tapahtumaan. Jalkauduimme tapahtumaan vankiryhmän kanssa. Romanifoorumilla oli oma teltta ja tarjoiltavaa. Väkeä kävi pisteessämme kiitettävästi. Vangeista kolme oli mukana teltan pystyttämisessä, tarjottavien jakamisessa ja seurustellen tilaisuuden osallistujien kanssa. Tapahtumasta jäi hyvä mieli. Koimme olevamme hyvähenkinen tiimi. Vankeja oli tapahtumassa neljä.

Paikalliset romanihenkilöt ovat olleet hyvin tärkeitä Romanifoorumille ja hankkeelle. Ilman heitä olisi ollut vaikeampaa päästä paikallisella tasolla kohtaamaan romaneita ja järjestämään hankkeeseen liittyviä toimintoja.

Olemme saaneet hankkeentoiminnasta kirjallista ja suullista palautetta. Osallistujien ja kentän romanien kanssa toteutuneet tapahtuneet kohtaamiset ja yhteydenotot on koettu kauttaaltaan hyviksi. Koemme itsekin, että olemme onnistuneet tavoittamaan kulttuurisensitiivisesti eri paikkakuntien romaneja. Myös pääväestön kohtaamisista eri tilaisuuksissa olemme saaneet hyvää palautetta. Eri tapahtumia ja toimintaamme arvioimme joko välittömästi tai lyhyen ajan päästä reflektoiden ja käyden tiimissä tapahtunutta, tekemisisiämme ja palautteita lävitse. Tämän avulla pyrimme jatkuvasti korjaamaan ja kehittämään toimintaamme ja pysymme jatkuvasti avoimina toimintaympäristömme reaktioille.

VAMOS – HELSINGIN DIAKONISSALAITOS

Vamoksen Nevo Tiija osatoteutuksessa on ensimmäisen puolentoista vuoden aikana tavoitettu n. 150 kohderyhmän (päihteillä ja rikoksilla oireilevat romaninuoret Itä-Helsingin alueella ja pääkaupunkiseudun vankiloissa) nuorta sekä heidän läheisiään ja tuttaviaan. Lisäksi on työskennelty laajasti nuorten tukiverkostojen kanssa. Vamos toimii osatoteuttajana myös kahdessa muussa romanihankkeessa (Tsetanes Naal ja Vankeusaika mahdollisuutena), joiden kohderyhmät ja myös monet tavoitteet ovat pitkälti yhteneviä tai ainakin toisiaan täydentäviä Nevo Tiijan vastaavien kanssa. Virallisia asiakkuuksia Vamoksen Nevo Tiija osatoteutuksessa on ollut 23, minkä lisäksi on paljon tehty lyhytkestoisempaa ohjaustyötä (ei virallista asiakkuutta) romaninuorten ja heidän verkostojensa kanssa. Kaikkiaan Vamoksen romanihankkeilla on ollut 54 virallista asiakasta.

Hankkeistamme ensisijaisesti työllisyystavoitteinen Nevo Tiija on ollut osatoteutuksessaamme haastavin, sillä asiakaskuntamme elämänhallinnan puutteet ja niistä johtuvat sitoutumisen vaikeudet tarkoittavat yleensä sitä, että työllistyminen ei ole ajankohtaista - eikä edes sitä edeltävä ammatillinen kouluttautuminen. Suljetussa vankilassa tehtävässä työssä asiakkaat ovat yleensä parhaassa kunnossa, ja siellä tulevaisuustyöskentelyn keinoin voidaan asiakkaiden kanssa rakentaa suunnitelmia avolaitoksen, koevapauden tai vapautumisen jälkeiselle ajalle. Tällöin ammatillinen koulutus ja työkokeilut voivat ollakin mahdollisia. Hankkeen aikana olemme Vamoksen osatoteutuksessa kehittäneet kohderyhmällemme soveltuvia työmuotoja, joiden mallinnus on parhaillaan käynnissä, ja joita toivon mukaan pystytään jatkossa hyödyntämään laajemminkin. Tieto onnistumisista työskentelyssä leviää nopeasti kohderyhmämme keskuudessa ja kiinnostusta Vamos-työskentelylle kohderyhmässämme on paljon.

Maksatusjaksolla Vamoksen Nevo Tiija -toteutuksessa on kesän lomakatkosten sekä työntekijävaihdoksen jälkeen panostettu erityisesti asiakastyön pysyvistä rakenteista huolehtimiseen sekä hankkeen kehittämiskohteiden mallintamiseen. Pysyvinä asiakastyön viikkorakenteina ovat säilyneet vankilapäivät (tiistait Vantaan vankilassa, keskiviikot Helsingin vankilassa ja nuorten ryhmä n. kolmen viikon välein Helsingin vankilassa) sekä torstai-iltapäivien jalkautuminen Kontulan ostarin ympäristöön ja Vamos Locos kohtaamispaikan pitäminen Kontulan D-asemalla. Lisäksi on pyritty pitämään huolta siitä, että osatoteutuksemme hanketiimillä on ollut riittävästi aikaa haastavan

asiakastyön reflektointiin. Hankkeen keskeisten kehittämiskohteiden mallinnus on myös aloitettu ja siitä lisää raportissa. Uusina avauksina on viritetty yhteistyötä Stadin ammattiopiston logistiikkapuolen erityisopettajan ja Helsingin kaupungin lastensuojelun jälkihuollon kanssa.

Uuden työntekijä perehdytys ja työhön oppiminen ovat osaltaan vaatineet paljon panostusta syksyn aikana. Lokakuun alusta hankkeen yksi asiakkaista aloitti Vamoksella työkokeilussa, ja hänelle räätälöitiin syksyn aikana työnkuva kolmeksi päiväksi viikossa. Työkokeilu jatkui vuoden loppuun. Marraskuussa puolestaan saimme kahden viikon ajaksi hankkeeseemme peruskoulun yhdeksäsluokkalaisen TET-opiskelijan (myös asiakkaamme). Vaikka olemmekin pystyneet hyödyntämään molempia niin asiakastyössä kuin ryhmienkin suunnittelussa, on ei-ammattillisten harjoittelijoiden ottaminen tämän tyyliseen hanketyöhön osoittautunut haasteelliseksi; vankilatyöpäivinä harjoittelijoille ei ole tarjota ohjattuja työtehtäviä, monet asiakas-caset eivät mahdollista harjoittelijan mukaan ottamista ja laadukas harjoittelijoiden ohjaaminen vaatii paljon aikaa.

Uusien, toimivien ja kehittämistyön kohteena olevien työmallien kohdalta jatkotyöstöön olemme valinneet ”Romanisensitiivisen parityön mallin”, jota olemme hyödyntäneet päivittäisessä asiakastyössämme, sekä ”Konnat kouluun” –pedagogisen ohjausmallin.

Romanisensitiivisessä parityössä tavoitteena on hyödyntää romanikulttuurin sisältä tulevan työntekijän kulttuurista osaamista ja suhteita ennen kaikkea asiakaskontaktin luomisessa, mutta myös asiakkaan haastavan elämäntilanteen ymmärtämisessä. Työparina toimii kulttuurin ulkopuolinen ammattilainen, ja tavoitteena on, että asiakastyön edetessä työntekijän kulttuuritaustan merkitys vähenee.

Kehitettävien työmallien suunnittelussa ja mallinnuksessa on hyödynnetty hankkeen sisäisten tiimipäivien ja päivittäisen, hyvin aktiivisen työn reflektoinnin lisäksi osatoteutuksen tiimin työnohjauskertoja.

Työnohjauksessa on myös purettu romanikulttuurin sisäisen avainhenkilön käytön varjopuolia: hyvin haastavissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden tukeminen on erityisen kuluttavaa silloin, kun asiakkaat ovat työntekijälle hyvinkin tuttuja elämän muilta osa-alueilta, ja asiakkaiden kipuilu tunkee työntekijän elämään myös vapaa-ajalla.

Vastaavaan kuormitukseen ovat törmänneet myös muissa vähemmistöryhmien kanssa työskentelevissä hankkeissa erityisesti kyseisiä vähemmistöjä edustavat työntekijät. Tätä teemaa tullaan työstämään lisää hankkeen edetessä ja toivottavasti asiaan löytyviä ratkaisukeinoja tullaan raportoimaan myös kirjallisesti.

Työnimeltään ”**Konnat kouluun**”-konsepti puolestaan on pedagoginen ohjausmalli, jossa tuomiotaan suorittavat romanivangit pyritään kiinnittämään opintoihin ja/tai työelämään tähtäävään työskentelyyn jo vankeusaikana heidän erityistarpeensa huomioiden, ja työskentely jatkuu siviilissä asiakkaan tavoitteita tukien. Osa asiakkuuksista on myös alkanut siviilissä, esimerkiksi tuomioiden välille sijoittuvassa, hyvin stressaavassa välitilassa, jolloin asiakkaan on hyvin vaikea omatoimisesti löytää suuntaa elämälleen.

Siviilissä tehtävää työtä vaikeuttavat usein asiakkaiden päihteidenkäyttö ja asumiseen ja taloudenpitoon liittyvät huolet, jolloin kokonaisvaltainen elämänhallinnan kuntoon saattaminen esimerkiksi kuntoutuksen kautta voi olla opiskelua ajankohtaisempaa. Lisäksi siviilissä tapahtuvaa työskentelyä hankaloittavat suuresti asiakkaiden elämäntilanteiden jatkuvat muutokset ja elämäntilanteen epävakauden aiheuttamat vaikeudet sitoutua pitkäjänteiseen työhön: tapaamisia peruuntuu paljon ja viikko sitten tehdyt suunnitelmat eivät tänään enää olekaan adekvaatteja jatkuvien elämäntilanteissa tapahtuvien muutosten (retkahdukset, parisuhdeongelmat, väkivalta ja sen uhka, uudet ja vanhat rikosprosessit...) vuoksi.

Myös vankilassa olevan, opinnoista haaveilevan asiakkaan kohdalla voidaan joutua ohjaamaan muihin palveluihin, ennen kuin täysipäiväisistä opinnoista selviytyminen voisi olla mahdollista.

Vamos-palveluiden alla toimivat romanihankkeet olivat jo kevään-kesän aikana vakiinnuttaneet paikkaansa romanityön kentällä sekä aiempien kausien aikana luoduissa verkostoissa. Tieto hankkeista on saavuttanut hyvin asiakasryhmät ja verkostot, ja asiakasmäärät ovat kasvaneet sen verran suuriksi, ettei varsinaista lisämarkkinointityötä ole tarvinnut enää tehdä. Asiakasyhteydenottoja on tullut runsaasti niin suoraan asiakkailta, heidän perheiltään, kuin myös ammatillisilta verkostoiltaankin.

Kauden tärkeimpinä yhteistyötahoina ovat olleet:

- Vantaan vankila
- Helsingin vankila
- Kontulan ja Itäkeskuksen verkosto
- Muut osatoteuttajat
- SDO / Sovinto

- Uudenmaan yhdyskuntaseuraamusvirasto (ryhmävalvontatapaamiset)
- Krits nuorten toimintakeskus
- Vamoksen peruskoulu, muu Vamos-toiminta
- Suomenlinnan Vankila
- Idän aikuissosiaalityö
- Työllistävä edistävä palvelukokonaisuus
- Ennaltaehkäisevä poliisi
- Helsingin kaupungin lastensuojelun jälkihuolto
- Naulakallion koulu
- Stadin ammattiopisto
- Helsingin Nuorisoasema

Varsinainen hankkeen mukainen asiakastyö Itä-Helsingissä on jatkunut syksyn aikana sekä kadulle jalkautumisena, että torstai-iltapäivisin klo 14-16 Kontulan D-asemalla kohtaamispaikka Vamos Locosin merkeissä. Varsinkin lokakuussa ja marraskuun alussa D-asemalla oli tiloihin nähden runsaasti kävijöitä ja useamman asiakkaan asiat lähtivät mukavasti etenemään. Kohtaamispaikka-tapaamisilla oli hyvä tunnelma ja suunnitelmallista ryhmätoimintaa alettiin uudelleen pohtia ja sosiaaliseen kuntoutumiseen tähtäävä vertaisryhmätoiminta aloitetaankin tammikuun lopulla, joskin toisen edustamamme hankkeen (Vankeusaika mahdollisuutena) resursseista. Marraskuun lopulla useamman asiakkaamme elämäntilanteissa tapahtui merkittävää heikkenemistä ja kohtaamispaikan asiakasmäärät jälleen pienenivät. Säiden kylmenemisen myötä myöskään kadulle jalkautuminen ei ole ollut erityisen tuloksellista.

Asiakkaita tavattiin myös sovitusti toimistolla ja kahden kanssa käytiin tutustumassa potentiaaliin työkokeilupaikkoihin. Nuorisotyöstä kiinnostuneiden asiakkaiden kanssa tutustuttiin myös hankkeemme yhteistyötahoihin, joiden tunteminen voi tukea alalle suuntautuvia nuoria niin ammatillisesti kuin omia henkilökohtaisia tuen tarpeitakin ajatellen.

Työssä asiakkaiden elämänhallinnan puutteet, erityisesti runsas päihteidenkäyttö ja rikollisuus, ovat tehneet näkyväksi hankkeen työllistämistavoitteiden etäisyyden tämänhetkisestä tilanteesta:

työllistyminen on asiakkaiden valtaosan kohdalla hyvin pitkän aikavälin tavoite, jota ennen on pystyttävä lopettamaan päihteidenkäyttö ja rikosten teko, saatava rikosseuraamusprosessit kuntoon ja pystyttävä sitoutumaan säännölliseen päivittäiseen toimintaan (kuntoutukset, vertaistoiminta, työkokeilu, työpajatoiminta, valma-koulutus...). Näin ollen syksyn 2017 aikana on asiakkaiden kanssa lähinnä koitettu rakentaa polkuja kohti elämäntilanteen vaatimia kuntoutuksia, joiden jälkeen työllistymis- tai opiskeluasiat voisivat olla ajankohtaisia.

Esimerkiksi syksyn suunnitelmaamme kirjaamamme tavoite pidempiaikaisten työelämäkumppanien löytämisestä asiakkaiden tarpeiden pohjalta ei ole tähän mennessä vielä edes käynnistynyt, koska asiakaskunnastamme ei ole juuri löytynyt suoraan työelämää (tai edes työkokeiluun) pyrkiviä asiakkaita.

Asiakasmäärät Vamos Locos kohtaamispaikassa syys-marraskuussa:

7.9.: 2 henkilökäyntiä

14.9. : 3 henkilökäyntiä

21.9. : 3 henkilökäyntiä

28.9.: 3 henkilökäyntiä

5.10.: 4 henkilökäyntiä

12.10.: 5 henkilökäyntiä

19.10 : 8 henkilökäyntiä

26.10. D-asema kiinni

2.11.: 5 henkilökäyntiä

9.11.: 7 asiakaskäyntiä

16.11.: 2 asiakaskäyntiä

23.11. 2 asiakaskäyntiä

30.11. 2 asiakaskäyntiä

5.12.; 2 asiakaskäyntiä

19.12.; 3 asiakaskäyntiä

Maksatussauden aikana vankilatyötä on tehty säännöllisesti Helsingin ja Vantaan vankiloiden kanssa. Vantaalla on käyty tiistaisin ja keskiviikkoisin Helsingin vankilassa. Vantaalla työskentely on ollut yksilötyötä, keskimäärin 3 asiakasta /krt. Lisäksi Helsingin vankilassa on kauden aikana vedetty ryhmää nuorten osastolla neljä kertaa.

Helsingin vankilassa on tavattu yksilötapaamisissa vankeja eri osastoilta. Nuorten osastolle on lisäksi vedetty ryhmiä keskimäärin kolmen viikon välein. Ryhmäkeskustelujen aiheet ovat osin nousseet ryhmän senhetkisistä ajankohtaisista aiheista ja mielialoista; lisäksi on käsitelty ohjaajajohtoisesti vertaistukea päiväohjelman ja mielekkään tekemisen rakentamista siviiliin. Ryhmissä on ollut osaston vankitilanteen mukaan sekä romaninuoria, että pääväestöä / muita kulttuureja edustavia vankeja.

Vankilatyössä asiakkaiden kanssa on keskusteltu työllistymisestä ja siihen johtavista prosesseista ja vaatimuksista (mm. päihitteettömyys, elämänhallinta, sitoutuminen koulunkäyntiin ja tukimuodot, vertaisuus ja vertaistuki sekä elämän mielekkyyden ja merkitysten löytäminen). Työllistymisen edellytyksenä yleensä olevan ammatillisen koulutuksen aloittamiseen on monella asiakkaistamme suuri kynnys. Olemme käyneet asiakkaidemme kanssa läpi myös ajankohtaisen ammatillisen koulutuksen reformin positiivisia puolia asiakkaillemme: suurempi työlämälähtöisyys, jatkuva haku ja vahvempi vaatimus aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamiseen opinnoissa.

Vankilassa olevien asiakkaiden vanhemmuuden tukeminen / isyyden vahvistaminen on ollut yksi merkittävä teema vankityössä. Omien lasten kasvatus ja hyvinvointi ("ettei heidän tarvitsisi kokea samaa") tulevat esiin vankien kanssa käydyissä keskusteluissa kuntoutumista motivoivina seikkoina. Yksi vankilatyön tavoitteista onkin ollut sanojen muuttaminen teoiksi. Asiakkaille on painotettu heidän omaa vastuutaan asioiden hoidossa mm. perhetapaamisten toteutumisen ja perheleireille pääsyn kannalta – talven ja kevään aikana toivotaan jo nähtävän konkreettisia merkkejä edistymisestä. Pidemmän aikavälin tavoitteena voi olla myös ylisukupolvisen syrjäytymiskiirteen katkaisu ja seuraavien sukupolvien saaminen vahvemmin mukaan koulunkäyntiin ja työelämään vanhempien elämänhallinnan vahvistuessa.

Vankila työskentely-ympäristönä on osoittautunut monien asiakkaiden kohdalla hyväksi siinä, että asiakkaat pääosin ovat sovitusti paikalla ja tavoitteellisen työskentelyn edellyttämässä kunnossa. Toisaalta vankeusaikana moni suunnitelma näyttäytyy asiakkaalle hyvänä ja toteuttamiskelpoiselta, kunnes siviiliin päästyä törmätään moniin väliin tuleviin tekijöihin ja motivaatio toteuttaa suunnitelmia laantuu.

Vapautumishetken ensimmäisten päivien / viikkojen työskentelyn vahvistaminen on ollut erityishuomion ja kehittämisen kohteena syksyn aikana. Osa tuomion aikana alkaneista asiakkuuksista on jatkunut vapautumisen jälkeen aktiivisina, osa taas kevyempänä ”varallaolona”, jolloin on sovittu, että asiakas ottaa yhteyttä, jos haluaa tukea. Muutama asiakas on ilmoittanut vapautumisen jälkeen, ettei tarvitse Vamos-töskentelyä tai on vain kadonnut asiakkuudestamme.

Vamos on osallistunut myös Uudenmaan yhdyskuntaseuraamusviraston kanssa ns. Ryhmävalvontatapaamisiin, joissa ajatuksena on ollut saada useampi romanitaustainen ehdollista vankeusrangaistusta suorittava nuori osallistumaan tapaamisiin, joilla pystyttäisiin myös pohtimaan työllistymiseen ja opiskeluun liittyviä kysymyksiä. Tapaamisilla on ollut valitettavan heikosti osanottajia.

HELSINGIN VANKILA: (yhteensä 38 yksilötapaamista ja 31 asiakaskohtaamista ryhmämuotoisesti)

6.9. : 2 yksilötapaamista ja ryhmä nuorten osastolla, 5 asiakasta

13.9.: 2 yksilötapaamista

20.9: 2 yksilötapaamista

27.9.: 3 yksilötapaamista

4.10.: 3 yksilötapaamista

16.10.: ryhmä nuorten osastolla, 4 asiakasta

18.10.: 4 yksilötapaamista

25.10.: 2 yksilötapaamista

30.10. ryhmä nuorten osastolla, 8 asiakasta

1.11.: 2 yksilötapaamista

8.11.. 3 yksilötapaamista

15.11.: 3 yksilötapaamista

20.11.: ryhmä nuorten osastolla, 6 asiakasta

22.11.: 3 yksilötapaamista

29.11.: 4 yksilötapaamista

13.12. ; 4 yksilötapaamista

18.12. ; ryhmä nuorten osastolla, 8 asiakasta ja 1 yksilötapaaminen

20.12.; 2 asiakasta

VANTAAN VANKILA: (yhteensä 24 yksilötapaamista)

5.9.: 1 yksilötapaaminen

12.9.: tapaaminen peruuntui vankilatyöntekijän sairastumisen vuoksi

19.9.: 1 yksilötapaaminen

3.10 tapaaminen peruntui, koska asiakkaita ei ollut tavattavissa

10.10. : 1 yksilötapaaminen

17.10.: 3 yksilötapaamista

24.10.: 3 yksilötapaamista

7.11.: 2 yksilötapaamista

14.11.: 3 yksilötapaamista

21.11. tapaaminen peruuntui vankilatyöntekijän sairausloman vuoksi

28.11.: 5 yksilötapaamista

5.12.; 2 yksilötapaamista

19.12.; 3 yksilötapaamista

RYHMÄVALVONNAT, Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimisto:

18.9. ei asiakkaita

23.11. 1 asiakas

20.11. 3 asiakasta

20.12. ei asiakkaita

Yksilötapaamiset toimistolla tai muualla:

Syyskuu: 6 asiakastapaamista

Lokakuu: 1 kotikäynti ja 5 asiakastapaamista toimistolla

Marraskuu: 5 asiakastapaamista

Joulukuu: 5 asiakastapaamista

Muut aktiviteetit syys-joulukuu 2017:

7.9. Kontula-Vesala-verkosto (Konvesti)

13.9. Itäkeskuksen toimijoiden verkosto

21.9. Yhteistyötapaaminen Stadin ammattiopiston logistiikkapuolen erityisopettajan kanssa.

22.9. Yhteistyötapaaminen Hgin lastensuojelun jälkihuollon kanssa.

26.9. Monikulttuurinen seminaari kuntoutussäätiöllä.

9.10. Pääkaupunkiseudun romaninuorisotyön verkosto.

26.10. Ova-seminaari.

29.10. Romaninuorten päivä.

31.10. Yhteistyöpalaveri Helsingin vankilassa.

2.11. Yhteistapaaminen Helsingin nuorisoaseman kanssa.

15.11. Kontula-Vesala-verkosto (Konvesti)

1.12. Vankilavierailijapäivät Hämeenlinnassa

15.12. Romanitoimijoiden tapaaminen Helsingin vankilassa

Asiakaskohtaamiset yhteensä ajalla 1.9.-31.12.2017:

Asiakaskohtaamiset: n. 180 kpl

Asiakaspuhelut : n.300 kpl

Sosiaalinen media + messenger: n. 160 kpl

THL/ROOSA-OSAHANKE

Tietopohjan kerääminen Suomen romaniväestön hyvinvoinnista, terveydestä ja työ- ja toimintakyvystä on THL:n Roosa-osahankkeen päätavoite. Tutkimuskäyntien toteuttaminen vauhdittui syyskuun alusta lähtien eri valtakunnallisilla alueilla, sillä uudet osa-aikaiset, tuntityötä tekevät aluekoordinattorit rekrytoitiin elokuussa ja perehdytystä jatkettiin vielä syyskuun alussa. 11.9 järjestettiin perehdytystapahtuma uusille tuntityöntekijöille. Myös lokakuussa aluekoordinaattoreille järjestettiin yhteinen koulutuspäivä Helsingissä. Kuopiossa ja Kajaanissa toimivat tuntityöntekijät jakoivat itse täytettäviä kyselyjä tutkittaville ja keräsivät niitä. He myös alkoivat valmistella syksyn/talven aikana toteutettavia tutkimustapahtumia. Kajaanissa tutkittavat toivat itse täyttämänsä haastattelulomakkeen mukanaan tutkimushoitajalle tutkimustapahtumaan, jossa se tarkastettiin ja liitettiin yhteen terveystarkastuksen lomakkeiden kanssa. Näin saatiin tiedonkeruuta tehostettua. Kuopiossa aluekoordinaattori on käynyt neuvotteluja paikallisten romanien kanssa tutkimustapahtuman järjestämisestä ja jakanut lomakkeita, joskaan ei ole saanut niitä vielä täytettyinä takaisin. Hän jatkaa toimintaansa vielä keväällä 2018 tavoitteena saada tutkittavia niin Kuopiosta kuin Jyväskylästäkin.

THL:n toimipisteellä Helsingissä on järjestetty tutkimuskäyntejä sekä kotikäyntejä on tehty henkilöille, joiden toimintakyky on heikko, mutta osallistumishalukkuutta on. Eri tavoittamismenetelmillä saadaan erilaisia osallistujia alueellisesti sekä eri sosiaali- ja ikäluokista. Viestintää on tehostettu mm. päivittämällä Roosa-tutkimuksen esitettä ja tilaamalla ja jakamalla niitä lisää. Esitettä on postitettu valtakunnallisesti eri yhteyshenkilöille ja järjestöille ja jaettu tutkimustapahtumien yhteydessä.

Tavoitteiden mukaisesti maksatuskauden aikana Roosa-osahankkeessa on hyödynnetty romanien hyvinvointia koskevaa tietoa yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämiseksi ja asiakaslähtöisten ja tarpeenmukaisten palvelujen suunnittelussa ja arvioinnissa yhteistyössä muiden osahankkeiden kanssa. Tämä näkyy toiminnassamme muiden osahankkeiden ja yhdistysten sekä valtion romanipolitiikan ja yhdenvertaisuustyön toimijoiden kanssa. Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskuksen kanssa on tehty kiinteää yhteistyötä. Suunnittelimme ja toteutimme perjantaisin Itäkeskuksen Kipinä-nuorisotalolla kokoontuvaa romaniklubia yhteistyössä. Verkostomaisessa

toteutuksessa oli mukana Romanifoorumin aktiiveja. Roosa sai tutkimuspisteen käyttöönsä Helsingin kaupungin perustamasta palveluohjauskeskus Monikeskuksesta, joka sijaitsee Kipinän naapurissa. Roosan vastaanotolle oli mahdollista tulla perjantaisin romaniklubia ennen, jälkeen tai sen aikana. Roosan osallistujille kiitoksena tarjotut elokuva- ja teatteriliput ovat edistäneet romanien kulttuuripalvelujen käyttöä, joka tutkitusti lisää hyvinvointia. Lippujen tarjoamiseen saimme jo edellisellä maksatuskaudella myönteisen päätöksen Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin koordinoivalta eettiseltä toimikunnalta 12.6.2017 annetussa lausunnossa. (Asianro HUS /1445/2016)

Roosan työntekijät sekä Kipinän romaniklubin vapaaehtoistyöntekijät tiedottivat kerholaisille tutkimuksesta. Lisäksi päätimme tarjota tutkimukseen osallistujille mahdollisuuden valita elokuvalipun sijasta teatterilippu Ramandan tanssi- nimiseen romanikulttuuria esittävään satunäytelmään. Eräs Kipinä-kerhon vapaaehtoistyöntekijöistä myös esiintyi Ramandan tanssi-esityksessä. Hän ei hyötynyt taloudellisesti 15 tutkittavalle osallistumisesta kiitokseksi tarjotusta teatterilipusta. Sen sijaan, Kipinä-yhteistyön kohteena olevat itähelsinkiläiset romanit hyötyivät hanketoiminnasta monin tavoin. Heistä monet ovat monelta osin heikossa asemassa. Otimme Ramandan tanssi-teatteriliput mukaan kannustimiksi leffalipun vaihtoehdoksi, koska hankkeemme tavoitteena on laaja-alaisesti edistää hyvinvointia ja näin saatoimme mahdollistaa kohderyhmän kulttuuripalvelujen käyttöä, joka lisää hyvinvointia. Ns. korkeakulttuuripalvelujen käyttämisen hyvinvointivaikutukset yhdistettynä siihen, että romaniaiiheisessä teatteriyleisössä näkyisi ns. tavallisia romaneja, sai meidät (tutkimusryhmän) ajattelemaan, että Ramandan tanssi-satunäytelmälippu olisi hyvä vaihtoehto elokuvalipulle. 15 Roosaan osallistunutta henkilöä valitsi teatterilipun, loput elokuvalipun. Kukaan kerhon vapaaehtoistyöntekijöistä ei ole saanut itselleen taloudellista hyötyä. Toiminnasta tehtiin laaja-alainen selvitys Nevo Tiijan ohjausryhmälle pyynnöstä, koska kokouksessa oli ilmennyt erilaisia käsityksiä osahankkeemme toiminnasta.

Jotta Roosa-tutkimuksen aineistosta saatavat tulokset voidaan yleistää koskemaan koko väestöä, otokseen pitää sisällyttää mahdollisimman laajasti väestöryhmiä eri alueilta, ikäryhmistä ja sosioekonomisista taustoista. Siksi toimintaa on kohdennettu erityisesti Itä-Helsinkiin, jossa asuu monia heikossa asemassa olevia ihmisiä, joiden haasteita terveydessä ja hyvinvoinnissa ja palvelujen käytössä on erityisen tarpeellista selvittää. Näin olemme vastanneet tavoitteeseemme kerätä romanien hyvinvointia koskevaa tietoa, jota voidaan hyödyntää yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämisessä ja asiakaslähtöisten ja tarpeenmukaisten palvelujen suunnittelussa. Olemme edistäneet jalkautumista ja tulosten

yhteiskehittelyä muiden osatoteuttajien kanssa. Roosa-tutkimukseen on saatu myös osallistujia, joista monet ovat syrjäytymisvaarassa olevia, työelämän ulkopuolella olevia. Tavoitteena on ylisukupolvisten syrjäytymiskierteiden katkaisu. Osallistujat ovat nuoria, työikäisiä ja useimmiten perheellisiä romaneja, joiden työllisyyden ja toimintakyvyn ja hyvinvoinnin edistäminen on Nevo Tiija-hankkeen ydinaluetta. Roosan työntekijät kertoivat Itäkeskuksen Kipinän jokaviikkoisessa romaniklubissa mahdollisuudesta osallistua Roosaan. Myös kerhon vapaaehtoistyöntekijät ja/tai osallistujat kertoivat muille osallistujille Roosasta. Hyvinvointitutkimuksen ajaksi tutkittavien lapsille järjestettiin valvottua liikunnallista toimintaa Monikeskuksen HappyParkiin. Kipinä-kerhon toteuttajien (HKI NK) kanssa sovittiin, että kerho tarjoaa tutkittavien välipalat ja vastavuoroisesti Roosa käyttää välipalabudjetin (n. 5 €/henk) lasten sisäänpääsymaksuun. HappyParkin sisäänpääsy maksettiin kerholaisten kaikille lapsille, riippumatta siitä osallistuivatko heidän vanhempansa tutkimukseen. Tämä tukee Roosa-osahankkeen tavoitteita: Edistämme romanien tietoisuutta hyvinvoinnista. Vanhemmat saavat osallistua vertaistukeen ja terveystarkastukseen samalla kun heidän lapsilleen on tarjolla terveyttä edistävää vapaa-ajan toimintaa. Näin on saatu edistettyä heikommassa asemassa olevien Itä-Helsingin romanien, erityisesti lapsiperheiden hyvinvointia, osallisuutta ja yhdenvertaisuutta. Kerhotoiminta, välipala, lasten liikuntatuokio ja terveystarkastus sekä elokuva- ja teatteriliput muodostivat aikana osahanketoteutuksessa toimenpidekokonaisuuden, jolla kokonaisvaltaisesti edistettiin heikommassa asemassa olevien romanilapsiperheiden hyvinvointia, osallisuutta ja yhdenvertaisuutta.

Järjestimme tutkimuspäiviä myös Kajaanissa (2 päivää) sekä Vantaalla (3 päivää). Näiden aikana aluekoordinaattorit kutsuivat laaja-alaisesti väkeä kerhotilaan, jossa järjestettiin Roosa-vastaanotto ja tutkittavat täyttivät itsenäisesti kyselylomakkeita. Osa valitsi pitkän haastattelun. Osallistujat saivat välipalan ja elokuva-lipun. Saimme erilaisia osallistujia niin alueellisesti kuin sosioekonomisesti. Tutkittavat olivat hyvin tyytyväisiä tutkimukseen.

Suomen romaniyhdistys ja Romaninuorten neuvosto ovat olleet aktiivisia yhteistyössä Roosa-tutkimuksen onnistumisen takaamiseksi. Teimme yhdessä mainosvideon, jossa romaninuoret kertovat omasanaisesti, miksi Roosaan kannattaa osallistua. Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen Toimintakeskus Happi avusti nuorisotyönä tehdyn videon kuvaamisessa ja leikkaamisessa. Videota ei ole vielä julkistettu muiden kiireiden estäessä, mutta se voidaan julkaista alkuvuodesta 2018. Viestintätoimista myös Facebook- ja nettisivujen päivitys on viikoittaista toimintaa.

Nevo tiijan yhteistä tavoitetta tulosten yhteiskehittelystä ja jalkautumisesta on toteutettu mm. siten, että THL on tukenut romani-asiaain neuvottelukuntaa uuden romanipoliittisen ohjelman luonnostelussa, jotta ohjelmassa huomioitaisiin myös hyvinvointi- ja terveysasiat. Osallistuimme työryhmän kokouksiin kaksi kertaa maksatuskauden aikana ja kommentoimme ohjelmaluonnosta. Myös romanipoliittisen ohjelman seurantaindikaattorien kehittämiseen on annettu asiantuntijatukea ja osallistuttu RONK:n kokoukseen. Nevo tiija-hankkeen yhteistyöpalavereihin on osallistuttu kaksi kertaa, ja aloitettu palvelumallien kehittämistyö. Lisäksi Roosin koordinaattori osallistuu Opin portailla -romanien koulutushankkeen sekä Sara - saamelaiden hyvinvointitutkimushankkeen ohjausryhmiin. Näitä kokouksia oli seurantakaudella yhteensä kaksi. Tutkimuseettisiä kysymyksiä, jotka liittyvät vähemmistöjen väestötutkimuksiin, on pohdittu saamelaidshankkeen kanssa yhteistyössä. Toimenpiteillä toteutetaan tavoitetta, jossa osallistavan ja kulttuurisensitiivisen väestötutkimuksen menetelmiä kehitetään. Näin palvellaan myös Nevo tiijan yhteistä tavoitetta, jossa kertynyttä tutkimustietoa hyödynnetään kehityksessä.

Lisäksi on ollut kaksi THL:n MONET:n (Monikulttuurisuustyön asiantuntijaryhmä) kokousta. Roosa-tutkimuksen oma asiantuntijaryhmä kokoontui ensimmäisen kerran tiedonkeruun aikana. Ryhmä päätettiin liittää osaksi MONET:n alaisia kumppanirahastoja, joiden toimikausi jatkuu pidempään kuin Roosan hankekausi. Näin mahdollistamme ryhmän toiminnan myös tiedonkeruun loputtua. Ryhmän esittämiin kysymyksiin, jotka olivat lähtöisin Nevo tiijan ohjausryhmästä, vastattiin lähettämällä vastinekirje Nevo Tiijan ohjausryhmälle. THL:n jäsen Nevo tiijan ohjausryhmässä vaihtui. Yhteistyötä Nevo Tiijan yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi ja romanien yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja työllisyyden parantamiseksi edistettiin myös osallistumalla Oulun messuille, jossa Roosa vastasi hyvinvointi- ja terveysasioiden esillä pitämisestä yhteistyössä ODL:n Karola-osahankkeen kanssa. ODL:n tutkijoille luovutettiin ensimmäinen setti dataa, mutta osallistujamäärät ovat kevät 2017 ajalta sen verran pieniä, ettei niillä voi tehdä luotettavia analyysejä. Karola on kuitenkin saanut Roosasta tutkimustietoa toimenpiteittensä tueksi. Osallistumisaktiivisuuteen liittyviä ongelmia on myös pohdittu yhteisissä etäkokouksissa. Olemme pitäneet palavereja, joissa on kehitetty yhteisiä toimenpiteitä, kuten datan käyttöä ja hyödyntämistä, tutkimusyhteistyötä sekä artikkelien kirjoittamista ja intervention toimenpiteitä.

Roosan omalle henkilöstölle (koordinaattori, tutkimushoitaja, aluekoordinaattori, kaksi osa-aikaista projektitutkijaa) on järjestetty tarvittaessa työnohjausta. Tälle on tarvetta, sillä tutkimustilanteiden

ennalta-arvaamattomuus ja toisaalta tyhjäkäynti aiheuttavat stressiä. Työnohjaus mahdollistaa näiden asioiden käsittelyn turvallisessa ympäristössä ja lisää THL:n työntekijöiden kulttuurisensitiivisyyttä ja romanitaustaisten aluekoordinaattorien kompetenssia viranomaisyhteistyössä. Tutkimukseen osallistumisen myötä romanien tietoisuus hyvinvoinnista ja palvelutoimijoiden (THL) tietämys romanikulttuurista on lisääntynyt ja vuoropuhelua edistetty. Toimenpiteiden toteutuminen palvelee Nevo Tiijan yhteistavoitetta, jonka tavoitteena on romaniväestön hyvinvoinnin ja työ- ja toimintakyvyn lisääminen.

THL/Roosassa on pidetty viikoittain hankepalavereja, joihin on osallistunut hankkeen osa-aikaiset projektitutkijat, koordinaattori sekä kokoaikainen kenttähenkilöstö, joista aluekoordinaattori edustaa romaniväestöä henkilöstö osallistuu THL:n yhdenvertaisuus ja osallisuus-yksikössä toimivan monikulttuurisen hyvinvoinnin toimintaan (mm. viikoittaiset tiimipalaverit, yksikkökokoukset ja

Hyvinvointiosaston ja koko THL:n yhteiset kehittämispäivät.) Tätä myötä lisätään palvelutoimijoiden osaamista romanikulttuurista.

Muita päivittäisiä toimia ovat olleet kenttähenkilöstön päivittäinen tuki, avustus ja ohjeistus ja lomakkeiden kirjaus ja oikeellisuuden tarkistaminen ja logistiikasta huolehtiminen sekä tutkimusvälineistön ylläpito, datan tarkistaminen, tutkimuskäyntien toteuttaminen (THL:ssä, eri kenttäpisteissä ja kotikäynneillä) ja tutkittavien tavoittelu. Lisäksi olemme aloittaneet puhelinhaastattelun kehittämisen. Tutkittavilta kerätään jatkuvasti palautetta itse täytettävällä nimettömällä lomakkeella. Hanketyöntekijöiden kanssa pidetään viikoittaisia palavereja ja lisäksi palautetta on saatu Nevo tiija-ohjausryhmältä. Osallistujat ovat olleet poikkeuksetta todella tyytyväisiä. Kritiikki tutkimusta kohtaan tulee henkilöiltä, jotka eivät aio osallistua, eivätkä välitä kuulla faktoja tutkimuksesta, mutta ovat muodostaneet siitä vahvan mielipiteen. Heillä on sitkeitä väärinkäsityksiä tutkimuksen luonteesta ja he yhdistävät sen historian aikana tapahtuneisiin syrjintätapauksiin. Roosa-osahankkeen aikana näitä sukupolvien aikoina muotoutuneita asenteita ei saada muuttumaan. Näitä asenteita on syytä tutkia lisää, jotta saadaan keinoja edistää väestön terveysmyönteisiä asenteita. Roosan toteuttaminen ja läpivieminen on itseisarvollisesti tärkeä tulos tässä hankkeessa, sillä se osoittaa Suomen romaniväestölle, että pyrkimys yhdenvertaisuuden edistämiseen on aitoa ja lainmukaista. On tärkeää nähdä, ettei tutkimushankkeilla ole negatiivisia seuraamuksia, vaan päinvastoin positiivisia, kun toimenpiteitä ja rahoitusta voidaan tulosten valossa

kohdentaa oikein ja myös romaniväestö huomioidaan terveys- ja sosiaalipolitiikan valtavirrassa.

Kohderyhmän tapaamiset 270

Tutkimukseen osallistuneiden määrä n. 150 (ei tarkkaa lukua tiedossa)

Kohderyhmän puhelin/some/e-mail kontaktit 680

Yhteistyötahojen tapaaminen 25

Yhteistyötahojen sähköpostikontaktit 190

Yhteistyötahojen puhelin/ some kontaktit 64

Viranomaistapaamiset 18

Viranomaisten sähköpostikontaktit 10

Opiskelemaan tulijat 1 (hanketyöntekijä suorittaa Romo2-tutkintoa oppisopimuksena)

Työllistettävät 2 (tuntityöntekijöitä)

ODL KAROLA

Karola osatoteutus järjesti terveystieteen romaneille suunnatuille Mahdollisuuksien päivä koulutus- ja työllisyysmessuille. Mukana messuilla oli ODL Liikuntaklinikan puolesta hankehenkilökunnan lisäksi sairaanhoitaja. Messuilla kohdattiin 18 romaninaista, joiden kanssa keskusteltiin liikunta- ja ravitsemusasioista, tiedotettiin hankkeesta sekä hankkeen toiminnasta, työskenneltiin ravitsemukseen liittyvässä työpajassa, toteutettiin kysely romaniväestön toiveista Karola-hankkeelle sekä jaettiin esitteitä terveystietokunnasta ja terveyttä edistävästä ravitsemuksesta. Messupöytä oli yhteinen THL:n Roosa osatoteutuksen kanssa.

Hankkeessa toteutettiin kolme romaniväestölle suunnattua keilausiltaa. Miesten kahteen keilausiltaan osallistui yhteensä kuusi romanimiestä ja naisten iltaan kolme romaninaista. Naisille pyrittiin käynnistämään viikoittainen kävelyryhmä syyskuun alusta alkaen, mutta ryhmä peruuntui aluksi sääoloista johtuen ja myöhemmin syksyllä hankehenkilöstön yllättävistä työlomista johtuen. Romaneille oli varattu syksylle viikoittainen liikuntasalivuoro, mutta ryhmä peruuntui johtuen hankehenkilöstön työlomista. Kaksi romaninaista ja hanketyöntekijä osallistuivat toimintakaudella Runfest -liikuntatapahtumaan, missä joukkue kiersi yhteensä puolimaratonin mittaisen viestin leikkimielisessä kilpailussa. Viestin lopuksi osallistujat ruokailivat yhdessä.

ODL Liikuntaklinikalla työharjoittelussa ollut fysioterapeutti opiskelija haastatteli hanketyöntekijää romanihameen käytöstä ja hameen tuomasta kuormituksesta romaninaisille. Haastattelun perusteella fysioterapeutti opiskelija laati romaninaisille kolme harjoitteluohjelmaa, joiden tavoitteena on vähentää hameen aiheuttamaa kuormitusta. Harjoitusohjelma laadittiin niin, että jumppa on mahdollista suorittaa romanihame päällä. Fysioterapeutti opiskelijan laatimat liikuntaohjelmat toimitettiin myös THL:n Roosa hyvinvointitutkimuksen käyttöön, jotta Roosa osatoteutus voi hyödyntää ohjeita romaneille suunnatussa terveyden edistämistyössä. Liikuntaneuvontaa harjoitteluohjelmaan perustuen tullaan antamaan romaniväestölle sekä ODL:n että THL:n toimesta tulevilla maksatuskausilla.

Hankkeessa pyrittiin kahdesti aloittamaan romaninaisille suunnattu ravitsemusterapeutin ohjaama painonhallintaryhmä yhteistyössä VESOTE-hankkeen kanssa. Ryhmä sai innostuneen vastaanoton messuilla kohdattujen romaninaisten osalta, mutta ryhmään ei saapunut osallistujia. Toisella kerralla ryhmää pyrittiin mainostamaan alueen romaniväestön

kautta sekä madaltamaan osallistumiskynnystä niin että ennakoilmoittautumista tai sitoutumista ryhmään ei tarvita, mutta ryhmään ei tullut osallistujia.

Romaniväestön toiveita hanketoimista pyrittiin kuulemaan kahdessa tilaisuudessa. Toinen kuulemistilaisuus järjestettiin yhteistyössä Pohjois-Suomen aluehallintoviraston kanssa. Ensimmäiseen kuulemistilaisuuteen ei saapunut romaneja. AVI:lla järjestetyssä tilaisuudessa oli läsnä kaksi romania. Kuulemistilaisuuden perusteella tarvetta on etenkin romaniväestölle suunnatuille liikuntaryhmille.

Karola osatoteutus toteutti myös neuvola- ja kouluterveydenhoitajille suunnatun keskustelutilaisuuden, minkä tavoitteena oli lisätä terveydenhoitajien romanikulttuuri osaamista etenkin terveyden edistämisen näkökulmasta. Keskustelutilaisuuteen osallistui neljä terveydenhoitajaa.

Hankkeessa toteutettiin liikunnan, terveystiedon ja kotitalouden opettajille suunnattu keskustelutilaisuus romanikulttuurin huomioimisesta opetustyössä. Keskustelutilaisuuteen osallistui yksi liikunnan ja terveystiedon opettaja sekä yksi liikunnanohjaaja opiskelija. Keskustelutilaisuus järjestettiin yhteistyössä Romano Mission Naisten Kulman kanssa. Romano Mission työntekijä kertoi tilaisuudessa romanikulttuurin huomioimisesta opetustyössä.

Maksatuskaudella pidettiin viikoittain hankepalaveri Karola osatoteutuksen työntekijöiden välillä ajanjaksona milloin henkilöstö oli suunnitellusti töissä. ODL:n projektiryhmä kokoontui maksatuskauden aikana kaksi kertaa. THL:n kanssa pidettiin yksi yhteistyökokous yhteistyön tiivistämiseksi. THL toimitti alustavaa tilastodataa Roosa romanien hyvinvointitutkimuksen liikunta- ja ravitsemuskysymysten tuloksista Karolan projektiryhmän käyttöön. Yhteistyötä THL:n kanssa jatketaan edelleen, jotta Oulun alueen romaneita kohdattaisiin sekä ODL:n ja THL:n osatoteutuksissa romaniväestön terveyttä edistäen. Karola osatoteutuksen ja Oulun Diakoniammattikorkeakoulun hanketyöntekijä on yhteinen, joten hanketyöntekijän työpanos kohderyhmän parissa edisti maksatuskaudella molempien osatoteutusten toimintaa. Karola osatoteutuksessa otimme toimintakaudella yhteyttä sanomalehti Kalevaan ja Kaleva julkaisi tiedotteen hankkeesta.

Maksatusjakson aikana teimme säännöllistä yhteistyötä Pohjois-Suomen aluehallintoviraston ja Romano Mission romanitoimijoiden kanssa pohtien yhdessä romaniväestön tavoitettavuutta ja aktivoimista Oulun alueella sekä hanketoimien kohdentamista. Kohderyhmä tapaamisten edistämiseksi kuluneella maksatuskaudella valmisteltiin uuden toimitilan

käyttöönottoa 1.1.2018 alkaen. Uudessa toimitilassa toimii Karola osatoteutuksen lisäksi Nevo tiija hankkeen Oulun Diakin osatoteutus ja Romano Mission Naisten Kulma.

Maksatuskaudella käynnistettiin yhteistyö Teuvan aikuiskoulutuskeskuksen (TEAK) kanssa. TEAK järjestää Oulussa vaatetusalan koulutusta romaniniaisille työvoimapoliittisena koulutuksena. Kuluneella maksatuskaudella sovittiin tammikuussa tapahtuvasta Karola osatoteutuksen toteuttamasta romanioiskelijoille suunnatusta työhyvinvointi ja työergonomia työpajasta.

Osatoteutuksen toisen maksatusjaksokauden aikana alueen romaniväestöä onnistuttiin kohtaamaan ensimmäistä maksatusjaksoa paremmin, mutta hanketoiminnan haasteena on edelleen romaniväestön mukaan saaminen ja sitouttaminen hankkeeseen. Romaniväestön kanssa käydyissä keskusteluissa tarve hanketoiimiin nousee yhteisön sisältä, mutta kohderyhmän rekrytointi ja sitouttaminen toimintaan vaatii enemmän aikaa ja hanketyöntekijän työpanosta, mitä hanketta suunniteltaessa ei osattu arvioida. Oulun alueen tilannetta haastaa lisäksi romaniyhdistyksen puuttuminen, mikä näkyy muun muassa siinä, että romaniväestö ei tietojemme mukaan kohtaa säännöllisesti esimerkiksi leireillä, mihin voisimme hankkeena mennä mukaan. Tammikuussa käyttöönotettavan uuden toimitilan tavoitteena on yhdistää Oulun alueen romanitoimijoiden työpanos ja edistää romaniväestön kohtaamista matalan kynnyksen periaatteella. Kohderyhmän tavoitettavuuteen liittyvien haasteiden lisäksi Karola osatoteutuksen toimintaa hankaloitti hankehenkilöstön yllättävät työomat, mihin ei saatu nopealla aikataululla ja lyhyeksi aikaa rekrytoitua sijaista.

Osatoteutuksen toiminnan kannalta viestinnän onnistuminen on keskeistä. Tiedotus kohderyhmälle hanketoimista on tapahtunut hanketyöntekijän romanikontaktien avulla, hyödyntäen romaniyhteisön sisäistä viestintää sekä Oulun romanien tiedotuskanavalla Facebookissa. Oulun romanien tiedotuskanavalla on tällä hetkellä 58 seuraajaa. Kohderyhmän tavoittavasta viestinnästä on keskusteltu yhteistyössä alueen romanitoimijoiden kesken. Romanitoimijoiden kanssa käytyjen keskustelujen perusteella hanketyöntekijän työpanosta romanien parissa tulee entisestään lisätä, jotta tieto saadaan leviämään tehokkaasti romaniyhteisön sisällä ja samalla edelleen kuullaan romaneiden tarpeita hanketoimista sekä madalletaan kynnystä tulla mukaan hanketoiimiin.

Sidosryhmäviestinnässä epäonnistuttiin opettajien keskustelutilaisuuden osalta, koska ilmoittautumiset oli pyydetty sähköpostiin, mitä ei työlomien vuoksi luettu. Koska ilmoittautuneiden opettajien määrästä ei ollut tietoa, niin mainontaa koulutuksesta ei voitu laajentaa. Jotta vastaavia tilanteita

ei jatkossa synny, hankkeelle perustettiin erillinen sähköpostiosoite, jota pääsee lukemaan kolme henkilöä ja ilmoittautumiset tms. eivät jää jatkossa yhden henkilön varaan.

4 Kontaktien määrä maksatuskaudella 9-12/2017

Kohderyhmän tapaamiset 37

Kohderyhmän puhelin-/some-/sähköpostikontaktit 15

Aloitus- ja lopetusilmoitukset 2

Yhteistyötahojen tapaaminen 18

Yhteistyötahojen puhelin-/some-/sähköpostikontaktit 80

Viranomaistapaamiset 4

Viranomaisten puheli-/sähköpostikontaktit 6

5 Kontaktien määrä kumulatiivisesti osatoteutuksen toiminnan ajalta 5/2017-12/2017

Kohderyhmän tapaamiset 47

Kohderyhmän puhelin-/some-/sähköpostikontaktit 32

Aloitus- ja lopetusilmoitukset 2

Yhteistyötahojen tapaaminen 26

Yhteistyötahojen puhelin-/some-/sähköpostikontaktit 106

Viranomaistapaamiset 7

Viranomaisten puheli-/sähköpostikontaktit 8

HELSINGIN KAUPUNKI - NUORTENPALVELUT

Helsingin kaupungin osatoteutuksessa on kokeiltu erilaisia metodeja romaniväestön aktivoimiseksi liittyen koulutus- ja työelämäpolkuihin sekä laajemmin sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Projektissa on kokeiltu työnhakupajoja, Valma – koulutukseen valmentavaa kurssitusta sekä nuorten vanhemmille suunnattua vanhempien ryhmää. Kokeilua on tehty mm. Romanifoorumin sekä Helsingin kaupungin Tsetanes Naal – hankkeen kanssa. Suurin ongelma on ollut romaninuorten mukaan saaminen. Nuorilla tässä raportissa ymmärretään nuorisolain mukaisesti alle 29-vuotiaita.

Asetelman ongelma alussa oli, että projektitoimijat tarjosivat valmiina olevan paketin romaninuorille, perustuen tietysti kentältä tuleviin viesteihin ja toisaalta alkuvaiheessa väärin ymmärrettyihin rahoittajan vaatimuksiin. Tämä asetus (sosiaalitutkimuksessa patron-client - asetus) ei kuitenkaan toiminut eikä saanut ihmisiä osallistumaan. Viime kevääseen saakka Kannelmäen nuorisotalolla pidettiin sunnuntaisin romaniclubia. Kävijöitä oli kuitenkin vain 5-10 henkeä per kerta. Tämän vuoksi Kannelmäen toiminta lopetettiin ja siirryttiin Itäkeskukseen. Itä-Helsingin romaneilla on kategorisesti väärin stigmatisoitu maine niin romaniväestön kuin pääväestönkin keskuudessa. Alueella asuvia romaneja pidetään kohderyhmänä haastavana, ja ehkä tämän vuoksi eri toimijoiden toiminta alueella on ollut suhteellisen vähäistä.

Seurakuntaopistossa alkaneen kokemusasiantuntijakoulutuksen kautta saimme mukaan tiimiin kokemusasiantuntijan, joka tuntee alueen, sen ihmiset sekä jakaa saman kokemustaustan. Vertaistoiminnan kehittäminen on yksi projektisuunnitelmassa mainituista tavoitteista. Uusi lähestymistapa vertaistoiminnan kautta Nuortenpalvelun rooli toteutui ennen kaikkea toiminnan mahdollistajana – toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä Nuortenpalvelu oli ennen kaikkea opastavassa roolissa. Ehdotukset tulivat kohderyhmältä itseltään, ja tämä on ollut tärkein keino kohderyhmän tavoittamisessa. Lisäksi, on harhaanjohtavaa kuvitella, että kokemusasiantuntijuuteen riittää romanitausta – näin ei ole, vaan sosioekonomiset tekijät vaikuttavat kulttuuria enemmän.

Ennen kuin saimme tilat Nuorisotalo Kipinästä, jalkauduimme Monikeskukseen, Itäkeskuksen läheisyydessä. Monikeskus on pääasiassa maahanmuuttajajärjestöjen ylläpitämä neuvonta – ja tukipiste. Jalkautumisvaiheessa mukana oli Helsingin kaupungin lisäksi THL ja Romanifoorumi omien hanketoimintojensa kautta. Kiersimme

Itäkeskuksen lähetyvillä kertomassa romaneille, että olemme aloittamassa toimintaa Itäkeskuksessa. Projektien yhteistyön kautta paikallinen romaniväestön käytössä oli laajempi palveluiden paletti; koulutus, työelämä, terveys sekä sosiaalisen hyvinvoinnin ja elämänhallinnan tukeminen. Romaniclubi Kipinä aloitti toimintansa syyskuun 2017 alussa.

Kokemusasiantuntija oli merkittävässä roolissa toiminnan käynnistämisessä ja romaniväestön aktivoinnissa. Kun ihmiset tutustuivat myös projektityöntekijöihin, niin luottamuksen kautta myös yhteistyö meidän välillä helpottui. Toiminta perustuu osallistumiseen, eli Kipinässä toimii kokemusasiantuntijan lisäksi vapaaehtoistyöntekijöitä, jotka vastaavat mm. kahvitarjoilun järjestämisestä. Kun esimerkiksi tilaan haluttiin karaokemahdollisuus, yhdessä kohderyhmän edustajien kanssa kävimme hankkimassa siihen tarvittavan laitteiston ja välineet. Idän romanit myös halusivat järjestää joulujuhlan ja juhlien järjestämiseen osallistui useampi tekijä. Kävijöitä juhlassa oli n. 75 henkeä.

Kokemuksen kautta on opittu, että ei voi suoraan ja ainoastaan tarjota asioita, jotka koetaan tärkeiksi projektin tavoitteiden kautta. On luotava prosessi, joka alkaa osallistumisen mahdollistamisella ja kohderyhmän sitouduttua toimintaan, tuodaan askelittain projektiin kirjattuja toimintoja, kuten työllisyys- ja koulutusasioihin liittyviä toimenpiteitä. On myös huomioita, että kohderyhmä ei välttämättä suoralta kädeltä ole valmis siirtymään esim. työnhakuun tai työelämään; tarvitaan elämänhallintaa tukevia toimenpiteitä, jotta seuraava askel polulla onnistuisi. Romanifoorumi on tuonut toimintaan mukaan keskusteluja ja pohdintoja kulttuurista, arvoista ja asenteista – nämä ovat perustana elämänhallinnalle ja mahdollisesti halutulle muutokselle.

Nuorisotalotoiminnan ideaa mukaillen, Romaniclubi Kipinän ajatuksena on olla matalan kynnyksen paikka. Ihmiset voivat tulla ja mennä tarpeittensa mukaan. Toiminnan henkeen ei sovellu tiukasti aikataulutettu ja kokonaisvaltaista huomiota vaativa toiminta. Kipinän on tarkoitus koota yhteen romaniväestöä ja vähitellen muodostaa palvelukartta, joka tukee osallistuvaa romaniväestöä. Kipinä on siis hub, joka pyrkii tuomaan erilaisia palveluita ja ohjausta romaniväestön ulottuville.

Avoimet ovet -toiminta asettaa haasteita hallinnollisille vaatimuksille. Olemme keränneet nimelistaa osallistujista ja alla olevat osallistujamäärät pohjautuvat nimelistoihin. Tosiasia kuitenkin on, että kaikkien allekirjoitusta toiminnan luonteen vuoksi ei saada.

Romanihankkeen aikana olemme tehneet tiivistä yhteistyötä Helsingin kaupungin KASKOn kanssa liittyen koulutus- ja urapolkujen suunnitteluun. Romaniväestöltä saatujen yhteydenottojen perusteella esille nousi kaksi erityistä teemaa: nuorten koulun käyntiin ja vapaa-aikaan liittyvät ongelmat sekä lastensuojeluasiat. Tämän vuoksi järjestimme alan ammattilaisille suunnatut dialogi –koulutustilaisuudet yhteistyössä Romanifoorumin ja kokemusasiantuntijoiden kanssa. Tilaisuus toi, ehkä ensimmäistä kertaa, samalle viivalle romaniväestön ja asioiden parissa työskentelevät viranomaiset. Tilaisuuksien ensisijainen tavoite oli dialogi sekä työkalujen saaminen nuorten romanien kohtaamiseen viranomaistyössä.

Koulutukset järjestettiin 7.11.2017 ja 16.11.2017 siten, että ensimmäinen koulutus oli suunnattu kouluhenkilökunnalle (kuraattorit, opettajat) ja nuorisotyöntekijöille. Jälkimmäinen koulutus oli suunnattu erityisesti lastensuojelussa työskenteleville. Koulutuksen anti oli myös huomata, että usein perusasioiden kuntoon saattaminen on perusedellytys, ennen kuin voidaan siirtyä yhteiskunnallisen osallisuuden ja koulutus- ja työelämän suunnitteluun.

Koska Romani Club Kipinässä on toteutettu uudenlaista lähestymistapaa ja työmalli on tuottanut tulosta saaden romaniväestön aktivoitumaan, päätettiin levittää mallia myös nuorisotyönverkoston kautta eri kaupunkeihin. Saimme palautetta pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvilta romaneilta, että muissakin kunnissa kaivattaisiin erityisesti romaninuorisotyöhön uutta tuulta ja panostusta.

Liittyen ehkä stereotypioihin ja ennakkoluuloihin, tiettävästi mahdollistaja –metodi on kunnissa romanityöhön liittyen melko uusi tapa toimia. Nuoriso Kanuuna on verkosto, joka yhdistää laajasti eri kaupunkien nuorisotoimet. Verkoston tarkoituksena on nimenomaan hyvien mallien jakaminen kunnallisessa nuorisotyössä. Kanuunaverkoston alaisuudessa toimii Yhdenvertaisuusverkosto, jonka kautta tulemme viemään Kipinä –mallia muihin kuntiin <http://www.nuorisokanuuna.fi/>.

Osallistujamäärät romanityö/Nevo Tiija hanke

Helsingin kaupunki Nuortenpalvelut

Päivämäärä	Tilaisuus	Osallistujamäärä/hlöä
8.9.2017	Romaniklubi Kipinä	29
22.9.2017	Romaniklubi Kipinä	24

29.9.2017	Romaniklubi Kipinä	30
6.10.2017	Romaniklubi Kipinä	16
13.10.2017	Romaniklubi Kipinä	23
20.10.2017	Romaniklubi Kipinä	36
27.10.2017	Romaniklubi Kipinä	29
29.10.2017	Romaninuorten pvä	125
3.11.2017	Romaniklubi Kipinä	49
10.11.2017	Keilaus Myllypuro	21
7.11.2017	Viranomaiskoulutus	28
16.11.2017	Viranomaiskoulutus	29
17.11.2017	Romaniklubi Kipinä	35
24.11.2017""	Romaniklubi Kipinä	29
1.12.2017	Romaniklubi Kipinä	33
8.12.2017	Romaniklubi Kipinä	31
15.12.2017	Joulujuhla Romaniklubi Kipinä	75

VANTAA

Vantaan työllistämispalvelut ovat osatoteuttajana Nevo Tiija -hankkeessa ja tavoitteita on ollut useita. Osatoteuttajan näkökulmasta käsin luontelevimpia tavoitteita ovat olleet kohderyhmän sosiaalisen osallisuuden tukeminen ja tuki työllistymisessä sekä koulutushauissa. Syrjäytymisen ennaltaehkäisy kuuluu edeltä mainittujen tekijöiden perusteisiin. Tarkoituksena on myös ollut löytää, tai huomioida uusia toimintamalleja ja vahvistaa sekä työllisyyspalveluiden että muiden verkostotoimijoiden/ yhteistyökumppaneiden erityisosaamista romanityöhön liittyen. Hankkeen tarkoituksena on ollut kehittää työmalleja ja testata näiden toimivuutta työympäristössä kahdensuuntaisesti sekä romaniasiakkaisiin että yhteistyöverkostoon nähden.

Työn toteutuksessa, kehittämisessä ja arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja ovat olleet esimerkiksi työssä jaksaminen, asiakkaan kokonaisvaltainen tuki sekä perhetyö työllistymisen tukena. Tämä on vaatinut uusien menetelmien suunnittelua, joista esimerkkinä voidaan mainita vaikkapa erilaisten ryhmätoimintojen kehittämisideointia. Tässä tarkoituksena olisi osallisuuden vahvistaminen, vertaistuki sekä työn jatkuvuuden turvaaminen. Hyvien toimintamallien etsiminen, kehittäminen ja kuvaaminen ovat tärkeä osa työn mallintamista.

Aktiivinen työote vaatii yhteistyötä työllisyyspalveluiden ja eri kouluttajien sekä viranomaistahojen kanssa. Käytännössä tämä on tarkoittanut läsnäoloa, tietoisuuden lisäämistä sekä informaation jakamista puolin ja toisin. Yhteistyöverkoston ylläpitäminen on auttanut luomaan siltoja viranomaisten/palveluntarjoajien sekä romaniväestön välille. Palvelujärjestelmän tuntemus ja yhteistyökumppaneiden tarjoama tuki on ollut siirrettävissä asiakasryhmälle. Tässä erityistä huomiota on kiinnitetty Vantaan omien mallien toimivuuteen suhteessa romaniväestön tarpeisiin. On huomattu, että asiakkaiden pariin jalkautuminen on ollut tärkeä osa toimivaa työtettä.

Vuonna 2017 Asiakkaiden kokonaisvaltainen tukeminen on huomattu erittäin tärkeäksi ja henkilökohtainen rinnalla kulkeminen on saavuttanut tuloksia. Kuntouttava työtoiminta on nähty yhtenä tärkeimmistä välineistä työelämäpolkua ajatellen ja Vantaan valmennustaloilla on enemmän romaniasiakkaita kuin aiemmin. Tämä on ollut työhönohjaajien aktiivisen työtteen ja henkilökohtaisen yhteydenpidon tulosta. Lisäksi yhteistyö eri toimijoiden ja yhteistyökumppaneiden välillä on lisännyt positiivista tietoisuutta romanikulttuurista ja avannut uusia

vaikuttamismahdollisuuksia. Tehdyn työn näkyväksi tekeminen ja raportoinnin kehittäminen ovat osa tulevia tavoitteita.

Listattujen tapaamisten ja yhteydenpidon ohella tulee huomioida, että Unelmista todellisuuteen –hankkeen osaamisen sekä verkostojen hyödyntäminen on toteutunut. Selvitysraportissa tuli esille paikallisten romanien tarpeita. Käytännössä tämä tarkoitti, että romaniväestön parissa tarvitaan rinnalla kulkijoita, jotka tukevat viranomaisasioissa ja tekevät palveluohjausta. Käytännön asiakastyö on vahvistanut ja tukenut selvitysraportin tuloksia.

Tällä maksatuskaudella on hyödynnetty erityisesti Vantaan paikallisromanityöryhmän asiantuntemusta, R3:a, sekä Vantaan työvoimapalveluja, kuten Ohjaamo, jonka kanssa yhteistyö on ollut asiakasohjauksen näkökulmasta luontevaa. Ohjaamosta on saatu käytännön tukea asiakastyössä. Yhteistyötä on helpottanut toimipisteen läheinen sijainti sekä Ohjaamon työntekijöiden nopea reagointikyky asiakastilanteissa.

Kuntouttava työtoiminta on havaittu edellisiin maksatuskausiin verrattuna entistä tärkeämpänä työvälineenä romaniasiakkaiden ohjaamisessa. Hanketta on käyty esittelemässä Vantaan valmennustaloilla. Asiakasohjaus valmennustalojen palveluja hyväksi käyttäen on todettu realistiseksi välitavoitteeksi kohderyhmään kuuluvien työllistymispolulla. Vantaan kaupungin hankkeiden tarjoamat palvelut ovat olleet helposti saatavilla. Sijaitsemme samassa yksikössä joidenkin kaupungin projektien kanssa kuten Ohjaamo sekä Viva - Virtaviivaisuutta työelämään (ESR) –hanke. Yhteistyö on ollut kahdensuuntaista ja keskittynyt tiedottamiseen.

Vantaan työllisyyspalveluiden työntekijät ovat osallistuneet viranomaistapaamisiin kuluneella maksatuskaudella tasaisin väliajoin. Tapaamisten kohteena ovat olleet työvoimapalveluiden työntekijät, valmennustalojen vastaavat työntekijät, THL:n virkamiehet, RONK:n työntekijät, paikallisromanityöryhmän jäsenet (joista osa virkamiehiä) sekä poliisiammattikorkeakoulun opiskelijat sekä henkilökunta. Vantaan osatoteuttajan työntekijät olivat myös mukana järjestämässä viranomaisille suunnattua Kotimaani on Suomi -sateenvarjohankkeen keskustelutilaisuutta Vantaan Lumon tiloissa. Tilaisuus järjestettiin 14.11.2017 ja paikalla oli noin 15 kaupungin viranomaista/työntekijää. Tasa-arvotiedon keskus (THL) järjesti yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, Kainuun liiton ja laajan tasa-arvotoimijoiden verkoston kanssa Tasa-arvopäivät Kajaanissa 11.-12.10.2017. Hankkeen työntekijä osallistui tapahtumaan.

Viranomaistapaamisten ja -tapahtumien suunnitteluihin on kulunut useampikin työpäivä. Sähköpostikontakteja ja puheluja on maksatuskaudella ollut satoja. Jatkossa pyrimme kirjaamaan yhteydenpidot tarkemmin. Hankkeen työntekijät ovat Vantaan TE-palveluiden postituslistalla, joten viranomaispostia tiedottamisen ja kutsujen muodossa tulee päivittäin kymmeniä. Kirjattuja viranomaistapaamisia yhteensä: 16.

Vantaan työllisyyspalveluiden työntekijät tapasivat ja olivat kontaktissa yhteistyökumppaneihin aktiivisesti kuluneella maksatuskaudella. Kirjausten mukaan työntekijät ovat tavanneet 13 eri yhteistyötahon.

Osatoteuttaja osallistui myös Tasa-arvopäivien suunnitteluun yhdessä Viva -hankkeen työntekijöiden kanssa kuin 30.10. järjestettyyn romaninuorten tapahtumaan Espoon Karalahdessa. Tapahtuman suunnittelupäiviä on ollut useita raportointikauden aikana. Lisäksi hankkeen ohjausryhmän jäsen Malla Laiti on tavannut työntekijöitä ohjaamisen ja konsultointiavun merkeissä. Hankekokonaisuuteen kuuluvien yhteistyökumppaneiden yhteisiin tapaamisiin osallistuttiin sovitusti.

Yhteistyökumppaneiden tapaamisista huomion kiinnitti erityisesti Työrasti -hankkeen työntekijöiden ja asiakkaiden tapaaminen. Tilaisuus toteutui hyvin ja siitä pyrittiin luomaan vuorovaikutuksellinen ja osallistava. Työntekijän huomio oli, että metodina ”saa kysyä” -tyylinen avoin tilanne rikkoo ennakkoluuloja ja lisää tietoisuutta.

Projektin ulkopuolisten yhteistyötahojen kanssa on ollut satoja sähköpostikontakteja liittyen asiakastyöhön, eri tilaisuuksien järjestämiseen ja yleiseen tiedon vaihtamiseen. Osatoteuttaja on SPR:n Ei rasismille -hankkeen tapahtumiin sekä mainoskampanjaan. Lisäksi toinen työntekijöistä osallistui THL:n Roosa -tutkimushankkeen mediakampanjan suunnitteluun. Kirjattuja yhteistyökumppaneiden tapaamisia yhteensä: 17.

Asiakastyön hyviä käytäntöjä on käyty läpi työryhmän kanssa ja huomattu, että kokonaisvaltainen tuki ja rinnalla kulkeminen kuuluvat toimiviin menetelmiin työhönohjauksessa. Asiakkaiden osallisuuteen on oleellisesti vaikuttanut tiivis yhteydenpito, jatkuva motivointi ja psykososiaalinen tuki. Erityishuomioita on tehty erityisesti juuri asiakastyöhön liittyen. Myös työn jatkuvuuden turvaaminen eri työmuotojen muodossa on huomattu asiaksi, joka tulee huomioida hankkeen edetessä.

Asiakastapaamiset ovat olleet sekä yksittäisten asiakkaiden tapaamisia että tapaamisia, joihin on osallistunut useampia henkilöitä.

Puhelinkontaktit on todettu toimivammaksi keinoksi olla yhteydessä romaniasiakkaisiin. Nevo Tiija / Vantaan työllisyyspalvelut on näkynyt myös sosiaalisessa mediassa, kuten Facebookissa ja päivityksiämme on jaettu muillakin foorumeilla.

Kirjattuja asiakastapaamisia yhteensä: 55.

Sähköposteja kirjattu yhteensä: 35.

Asiakaspuheluita: 450.

Hankkeen ympärillä toimivan verkoston rakentuminen ja sen hyödyntäminen on huomattu kehittyneen edellisiltä maksatuskausilta. Tiivis yhteydenpito (esim. Ohjaamojen valmennustalot) nähdään entistä tärkeämpänä tekijänä. Muutos ja kehitys on tapahtunut käytännön asiakastyön ja kokemuksen kautta.

Kuntouttavan työtoiminnan hyödyntäminen on noussut yhdeksi tärkeimmäksi tekijäksi polutuksessa työelämään. Romaniasiakkaiden määrät Vantaan valmennustaloilla ovat kasvaneet merkittävästi ja tässä on huomattu toimineen erityisesti työhönohjaajien intensiivinen työpanos. Askel työelämään, tai koulutukseen näyttäisi kulkevan pienten askelten kautta. Tähän liittyvät oleellisesti työrutiiniin kiinnittyminen sekä tuki arjenhallintaan liittyvissä asioissa.

Asiakastyössä huomiota on herättänyt romaniasiakkaiden tuen tarpeeseen liittyvät erityispiirteet. Haasteena voitaisiin nähdä asiakkaiden arjenhallinta ja sitoutuminen sovittuihin toimenpiteisiin. Nuorena perustetut perheet, mahdolliset luottohäiriöt ja kannustinloukut tekevät perheelliselle opiskelun taloudellisesti vaikeaksi. Onnistunut ohjaaminen on vaatinut jatkuvaa muistuttamista sekä rinnalla kulkemista. Johtopäätöksenä ja huomiona voidaan painottaa, että kokonaisvaltainen asiakkaan tukeminen on edellytys työ- ja uraohjauksen suunnittelussa sekä tulosten saavuttamisessa. Haaste on yleismaailmallinen pitkäaikaistyöttömien ja vaikeasti työllistyvien asiakasryhmissä, mutta romanien kohdalla on huomattu lisähaasteena luottamuksen puute viranomaistahoja kohtaan. Tässä romanitaustainen työntekijä siltana ja palveluohjaajana lisää luottamusta asiakasryhmässä.

Asiakaslähtöinen psykososiaalinen tuki ja motivointituki ovat olleet äärimmäisen tärkeää. Sovituista tapaamisista muistuttaminen on tullut tehdä tapahtumia edellisenä päivänä. On huomioitava, että sähköposti

yhteydenpitovälineenä ei ole ollut toimiva. Kontaktointi puhelimitse on onnistunut parhaiten. Yleinen tiedottaminen (esim. sosiaalisen median kautta) ei ole tavoittanut asiakkaita yhtä hyvin, kuin henkilökohtainen informointi. On myös havaittu, että romaniasiakkaita tavoitetaan ajankäytön osalta parhaiten iltapäivisin. Työntekijänä romanitaustainen henkilö (tiedottajana/kontaktihenkilönä) herättää asiakasryhmässä luottamusta, mutta haasteena on sitoutumisen vapaaehtoisuus (viranomaisen tai ei-romanin ottaessa yhteyttä näyttäisi olevan suurempi ”osallistumispakko”).

Työn kehittyminen ja muutosten huomioiminen on ollut tärkeää työn mallinnusta ajatellen. Erityistä huomiota tulee seuraavalla maksatuskaudella kiinnittää tehdyn työn kirjaamiseen sekä sanoittamiseen. Se tuo esille tehtyä työtä ja huomioitavia asioita, mutta tekee myös näkyväksi tuloksia. Kehittämistarpeena tulisi lisäksi miettiä keinoja asiakkaiden motivoinnin ja psykososiaalisen tuen lisäämiseksi. Tavoitteena olisi esimerkiksi ryhmä- tai muun toiminnan kautta turvata asiakkaiden ympärille vertaistukiverkostoa hankkeen päättyessä.

KUMULATIIVISTA POHDINTAA

Työllisty ja työllistä on päätavoitteena romaneille ja työmarkkinoille suunnatussa valta-kunnallisessa Nevo tiija – uusi aika -hankkeessa (2016–2018).

Nevo tiija – uusi aika on Suomen romanien yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja hyvinvointiin keskittyvä ESR-hanke, joka toteuttaa romanipoliittisen ohjelman seurantaraportin (2013) edellyttämiä toimenpiteitä. Hankkeen päätavoitteena on, että romanien osallisuus, hyvinvointi ja yhdenvertaisuus sekä työ- ja toimintakyky ja mahdollisuudet osallistua työelämään ja palveluiden piiriin paranevat.

Nevo tiija yhdessä sisarhankkeensa (Tšetanes naal) kanssa ovat ensimmäiset suuret valtakunnalliset monesta osatoteuttajasta koostuva yhteishanke. Ensimmäiseksi isoksi hankekokonaisuudeksi sillä on paljon opittavaa ja sovellettavaa onnistumisen ja erehtymisen kautta. Diakonia-ammattikorkeakoulun osalta maksatuskausi oli kiireinen ja työntäyteinen. Tehtävänä oli sekä koko hankkeen hallinnointi että hallinnoijan sisällölliseen osuuteen liittyvät tehtävät. Toimintakausi sisälsi myös mallinnuksiin sekä näkyvyyteen ja vaikuttamiseen liittyviä toimintoja.

Hankkeessa on kokeiltu ja kehitetty paljonkin uusia asioita, joita osatoteuttajat eivät perustyönään tee. Osa nousee suoraan hanketekstissä luvatuista asioista ja tulostavoitteista mutta osa myös hanketekstin ulkopuolelta mutta hankkeessa innovoiduista asioista.

Hankkeen näkyminen median kautta on ollut hyvää ja monipuolisesti eri medioita hyödyntävää. Median monimuotoisuutta käyttämällä on positiivista romanitietoutta viety eteenpäin kampanjoilla, mainoksilla ja tiedottamisilla sekä positiivisella provosoinnilla. Sisällöillä on vaikutettu sekä yhteiskuntaan että romaniyhteisöön päin myönteisesti – tämä todentuu saaduista palautteista.

Muu hankkeen kautta saatu vaikutus ja vaikuttavuus tulevat näkyviin varovaisena heräilemisenä mutta ei kuitenkaan vielä varsinaisena heräämisenä yksittäisiä havahtumisia lukuunottamatta. Työ on hyvästä tahdosta ja aktiivisesta työstä huolimatta verrattain verkkaista.

Oman haasteensa vaikuttamistyölle on tehnyt se, ettei Nevo tiija -hanketta ole voinut eikä kyetty jatkamaan suoraan siitä, mihin mahdolliset edelliset hankkeet ja projektit lopettivat vaan sen on täytynyt tehdä se sama pohjatyö, minkä jokainen hanke on joutunut lähes poikkeuksetta romanikentällä tekemään tähän asti – pohjatyö aina uudestaan, jossa luottamuksen rakentaminen aloitetaan alusta. Tähän peilaten eri

hankkeiden sitominen toisiinsa näyttäytyy aika löyhänä, koska hankkeiden välinen tyhjä tila ehtii taannuttamaan saadut tulokset melko nopeasti, etenkin romanikentässä – yhteisön jähmeys kiinnostumiseen hankkeiden toiminnoista ja mahdollisuuksista ehtii vasta syttyä, kun itse hanke on jo toimintojensa loppusuoralla. Tämä on yksi merkittävimmistä haasteista, johon on hyvä jatkossa kiinnittää huomiota.

Vaikka hankkeissa kehitetyt toimenpiteet saatetaankin olemassa oleviin rakenteisiin – ainakin osittain – monesti niiden intensiivisyys kärsii tai ne eivät saavuta ymmärrettävästi enää samalla tavalla. Hankkeen yksi suurimmista tavoitteista onkin ollut ajatus siitä, että rakenteissa olisi eri aloilla romanitaustaisia työntekijöitä asiantuntijoina perustyönsä lisäksi. Se olisi vastaus mm. hankkeissa kehitettyjen toimintojen terävänä pysymiseen.

Hankkeen tulostavoitteet suhteessa siihen, missä asiakaskunta menee, ovat vielä melkoisen kaukana toisistaan. Hanke itsessään painii osallisuuden ja työllistymisen kanssa vaikka suurin osa asiakaskunnasta vaatisi vielä perusasioiden kuntoon laittamista; elämänhallintaa sen kaikilla alueilla. Eri osatoteutuksista – myös sisarhankkeesta - kootun tiedon perusteella näyttää siltä, että asiakaskunta ei ole valmis tai edes kykeneväinen isona joukkona hyppäämään ”luotijunaamme”; hankkeen tavoitteisiin. Perustavan laatuiset tekijät, jotka mahdollistaisivat uuden askeleen tai suunnan ottamisen uupuvat useimmilta asiakkaistamme. Näitä ovat motivaatio, tulevaisuusajattelu, usko omiin mahdollisuuksiin työllistyä, arvot ja asenteet, työelämätaidot... Toisaalta esiin nousee myös selviä kieltäytymisiä uusien askeleiden ottamiseen, joita esimerkiksi kannustinloukut pitävät yllä – ei nähdä syytä tai tarvetta, miksi pitäisi lähteä? Myös muutos ja muuttumisen pelko; hyppy tuntemattomaan pelottaa. Myöskään yhteiskunta tai työnantajat eivät ole vielä yhden hankkeen työstämänä valmiita yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin työllistämisessä. Tarvitaan vahvaa vaikuttamistyötä molempiin suuntiin.

Lähtökohta kaikkeen hankkeen mukaiseen tekemiseen ja onnistumiseen perustuu paikallisten romanien luottamuksen saamiseen ja hyvien esimerkkien esiin tuomiseen. Hyvän yhteyden luominen paikallisten romanien kanssa on ollut hanketoiminnan perusta, jonka vuoksi on voitu rohkeasti keskustella ihmisenä kasvamiseen kuuluvista tarpeista, kasvualueista, perhesuhteista, yhteyksistä pääväestön kanssa sekä lasten ja aikuisten tulevaisuuden suunnittelusta koskien koulutusta ja työllistymistä. Avoin asioiden pohdiskelu yhdessä ja työpajoissa on ohjannut romaneita itseään näkemään ja ”hoksaamaan”, missä on itse kunkin haasteet ja miten saadaan jokaisen potentiaalisuus käyttöön.

Asiakasrajapinnalla työskentelyn kautta on tullut esiin, ettei asiakaskunnan päällimmäisenä tarpeena ehkä olekaan välttämättä työ tai koulutus, vaan yksilön sisäisen elämän kuntoon laittaminen, arvo ja asennemaailma, joka yleensä saattaa koostua alhaisesta ihmisarvon tunteesta, heikosta itse- ja identiteetintunnosta ja kokemuksesta, että en kuulu enkä voi vaikuttaa omaan elämään enkä yhteiskuntaan – näillä asioilla on suora vaikutus myös hankkeemme tulostavoitteiden saavuttamiseen. Hankkeen kautta on siis opittu, että ei voi läheskään aina suoraan ja ainoastaan tarjota asioita, jotka koetaan tärkeiksi projektin tavoitteiden kautta. On luotava prosessi, joka alkaa osallistumisen mahdollistamisella ja kohderyhmän sitouttamisella osallisuutta edistäviin toimintoihin ja vasta sen jälkeen on mahdollista tuoda askelittain projektiin kirjattuja toimintoja, kuten työllisyys- ja koulutusasioihin liittyviä toimenpiteitä. Väliin siis tarvitaan elämänhallintaa tukevia toimenpiteitä, jotta seuraava askel polulla onnistuisi tai olisi yleensäkin mahdollista – tulee olla pohja kunnossa ensin, minkä päälle voi rakentaa vrt. talonrakennus.

Keskeistä hankkeessa on ollut se, että emme ole pyrkineet ensisijaisesti muuttamaan ihmisen ulkoisia olosuhteita vaan pikemminkin vaikuttamaan sisäisiin tekijöihin; asenteet, arvot ja oman elämän arvon löytäminen ja haltuunotto – tähtäämme siis kauemmaksi kuin vain hankkeen aikajanaan. Olemme myös tehneet tietoista vaikuttamista, joka vähentäisi ja poistaisi jatkuvaa vastakkainasettelua romanien ja pääväestöön kesken suhteessa yhteiskuntaan ja sitä kautta löytämään työllistymisen polkuja. Toimintoihin on tuotu mukaan keskusteluja ja pohdintoja kulttuurista, arvoista ja asenteista – nämä ovat melkein pä ehdoton perusta elämänhallinnalle ja mahdollisesti halutulle muutokselle aina työllistymiseen asti. Vaikka tämä ei koskekaan koko yhteisöä, niin määriteltyä asiakuntaamme (työelämän ulkopuolella olevat) se koskettaa lähes poikkeuksetta - Ei ihmistä muuta se, että hänelle ostetaan uusi puku, jos puvun sisällä ei mikään muutu.

Hankkeessa on erityisesti kiinnitetty huomiota romaniasiakkaiden tuen tarpeisiin liittyviin erityispiirteisiin koulutuksen kuin työllistymisen poluilla. Taustaa haasteille lähdettiin etsimään mm. olemassa olevista selvityksistä ja tutkimuksista sekä menneiden hankkeiden loppuraporteista. Haasteet, jotka hanke(eet) vahvistaa, on jo edellä mainitut tekijät mutta niiden lisäksi esiin on tullut myös sitoutuminen sovittuihin toimenpiteisiin tai prosesseihin, nuorena perustetut perheet, mahdolliset luottohäiriöt sekä yhteiskunnassa olevat kannustinloukut, jotka tekevät opiskelun taloudellisesti vaikeaksi ja ei houkuttelevaiseksi.

Hankkeessa onnistunut ohjaaminen on vaatinut jatkuvaa asioiden muistuttamista asiakaskunnalle sekä rinnalla kulkemista. Johtopäätöksenä ja huomiona voidaan painottaa, että kokonaisvaltainen asiakkaan tukeminen on edellytys työ- ja uraohjauksen suunnittelussa sekä tulosten saavuttamisessa. Haaste on toisaalta yleismaailmallinen pitkäaikaistyöttömien ja vaikeasti työllistyvien asiakasryhmissä yleensäkin, mutta romanien kohdalla on huomattu lisähaasteena vielä luottamuksen puutetta viranomaistahoja sekä romanijärjestöjä että romanitoimijoita kohtaan.

Romaniyhteisön ja sen sisällä olevan spesifin ryhmän liikkeelle saamiseen reilun kahden vuoden hankkeella on ihan liian lyhyt ja absurdi suhteessa tulostavoitteisiin. Hanke tekikin yhteisen päätöksen panostaa erityisesti sen yksittäisiin henkilöihin, koska yhteisö tarvitsee yksittäisten henkilöiden kokemuksen kautta syntynyttä ymmärrystä siitä, että muutoksen tarve koskee häntä itseä ensin, ja vasta sen jälkeen se voi levittäytyä koko yhteisöön. Jos ei sitä ymmärrä, niin käy kuin ravuille keitettäessä, eli huomaamaton kuolema padassa. Siksi hanke on lähtenyt etsimään niin sanottuja avainhenkilöitä, joihin se pyrkinyt vaikuttamaan luoden alustaa expotentiaaliselle vaikuttavuudelle. Tästä hyvänä esimerkkinä on Itä-Helsingin alueella laajaa luottamusta ja katu-uskottavuutta omaavaan kokemusasiantuntijaan satsattu aika ja tuki. Hänen tarinansa ja esimerkkinä olemisella on varmasti suora vaikutus tai edes vaikutuksen ajatus alueen syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin – huonoista lähtökohdista huolimatta henkilö on pystynyt raitistumaan, opiskelemaan ja työllistymään. Tärkein muutoksen tekijä oli asenne; tahdon.

Viranomaisten kanssa tehtävä yhteistyö on pääsääntöisesti ollut molemmiin hankkeen tulostavoitteiden mukaista. Tosin joidenkin romanitaustaisten viranomaisten tai toimijoiden kanssa yhteistyö ei ole ollut hankkeen tulostavoitteita edistävä vaan pikemminkin päinvastoin. Hankkeen kautta on esille tullut myös se, ettei oletettu suurin haaste ollutkaan viranomaisten jäykkyys tulostavoitteiden edistämisessä vaan ennemminkin haaste nousee asiakaskunnan aktivoitumisen vaikeudesta.

Osallisuus ja osallistaminen ovat itsessään asiakasryhmän kohdalla yksi haasteellisimmista tehtävistä. Asiakasryhmän ja sen yksilöiden saaminen eri hankkeen toimintoihin sekä sitouttaminen pitkäjänteiseen prosessiin on osoittautunut siis erittäin vaikeaksi. Erilaisia metodeja romaniväestön aktivoimiseksi liittyen koulutus- ja työelämäpolkuihin sekä laajemmin sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen on kokeiltu, mutta mikään ei ole osoittautunut yksinään sellaiseksi, josta voisi työstää mallin tai hyvän käytännön. Samaan aikaan kuitenkin, varsinkin hallinoija, on

kyennyt mobilisoimaan isoja massoja liikkeelle. Tämän on mahdollistanut ”aggressiivisen” aktiivinen markkinointi ja tiedottaminen sekä tietynlaisten houkuttimien käyttäminen. Samoin myös teemapäivät ovat olleet suuria massoja liikkeelle saava toiminto. Onnistumiseen on oleellisesti vaikuttanut henkilön karisma/brändi, joka on ollut kutsuja tai toiminnan keulakuva. Jälleen esille tulee se tosiasia, että yhteisöön sisään pääsemiseksi oikeilla henkilövalinnoilla hankerekryssä on itseään suurempi merkitys.

Passiivisen asiakaskunnan liikkeelle saaminen on vaatinut erittäin tiivistä yhteydenpitoa hyödyntäen kaikkia erilaisia yhteydenpitovälineitä sekä jatkuvaa motivointia ja psykososiaalista tukea. On kuitenkin todettu, että ilman tarvetta ei tapahdu sitoutumista ja tarpeen herättäminen ja näkeminen vaatinee vielä työtä. Toisaalta on myös pakko kysyä, että voiko hanke tai toimijat määritellä muiden tarpeet?

Yleinen tiedottaminen (esim. sosiaalisen median kautta) ei ole tavoittanut asiakkaita välttämättä yhtä hyvin, kuin henkilökohtainen informointi. Vaikka samaan aikaan nimenomaan sosiaalinen media on tavoittanut useita tuhansia asiakasryhmästä. Viestimisen sisällöllisiin tekijöihin sekä niin sanottuihin koukkuihin tulee kuitenkin kiinnittää entistä enemmän huomiota, jotta viestin sisältö tulee myös ymmärretyksi ja sisäistetyksi. On myös havaittu, että romaniasiakkaita tavoitetaan ajankäytön osalta parhaiten iltapäivisin. Työntekijänä romanitaustainen henkilö (tiedottajana/kontaktihenkilönä) herättää kylläkin asiakasryhmässä luottamusta, mutta toisaalta taasen haasteena on sitoutumisen vapaaehtoisuus. Näyttääkin siltä, että viranomaisen tai ei-romanin ottaessa yhteyttä näyttäisi olevan suurempi ”osallistumispakko”. Tämä huomio tukisi työparimallin käyttöönottoa.

Hankkeessa oleva tutkimusosio on jakanut romaniyhteisön ”poliittisesti kahtia” suhteessa 70/30 (perustuu kentältä saatuun tuntumaan) ja sen johdosta siitä näyttäneen tulleen poliittisen vallan väline. Romaniväestöstä melkoinen tai ainakin äänekkäin osa suhtautuu hyvin kriittisesti Roosa-tutkimukseen historiasta nousevista tekijöistä sekä mahdollisista tulevaisuusuuskakuvista johtuen. Osa on varmasti aiheellista mutta osa puhdasta fobiaa. Myös hankkeen aikana tapahtunut tietovuoto tutkimusorganisaatiossa (THL) lisäsi entuudestaan tutkimusvastaisuutta, vaikeikaan se koskenut hankkeessa olevaa tutkimusta. Tutkimukseen tähän mennessä on osallistuneita noin 150 henkilöä, joten vähimmäismäärän saaminen (N 300) saattaa jäädä saavuttamatta. Vähempi määrä antaa kylläkin jotain tietoa mutta tulosten yleistettävyyttä jää kylläkin kyseenalaiseksi. Hankkeen aikana näitä sukupolvien aikoina muotoutuneita näkökulmia eivät voida muuttaa tutkimusmyönteiseksi.

Tutkimusprosessista on kuitenkin opittu paljon kulttuurisensitiivisistä tutkimusotteista ja sen antia analysoidaan parhaillaan.

Monista haasteista huolimatta hanke on kehittänyt kentälle osatoteuttajiensa perustyyön lisäksi useita erilaisia malleja ja hyviä käytänteitä kuten uudenlaisen kulttuurisensitiivisen tapahtuman Mahdollisuuksien päivä - koulutus- ja työllisyysmessut, jossa romanitaustainen henkilö pääsee yhdellä kertaa näkemään hänelle suunnattujen mahdollisuuksien runsauden ja samalla itse tapahtumakokonaisuus työllistää romanitaustaisia henkilöitä graafikon tehtävistä aina ääniteknikon tehtäviin. Tapahtumakokonaisuudessa mahdollistuu myös erittäin hyvin alueellinen osallisuus ja osallistaminen sekä yhteistyö viranomaisten ja toimijoiden kanssa.

Myös uudenlainen tapa suunnitella, kehittää ja toteuttaa erilaisia toimintakokonaisuuksia yhteistyössä useiden toimijoiden ja hankkeiden kanssa on ollut hedelmällistä - synergiaa on hyödynnetty niin sanotulla sateenvarjomallilla, josta Kotimaani on Suomi – romani 500 vuotta 100-vuotisessa Suomessa -sateenvarjohanke toimi hyvänä esimerkkinä. Tässäkin kokonaisuuden kantava voima oli vahva osallistamisen henki.

Pedagogisesti rakennettu tapa viestiä, antaa tietoa ja kouluttaa romaneista ja romanikulttuurista niin koululaisille, opiskelijoille kuin viranomaisille sekä romaneille itselleen oli annettujen palautteiden perusteella enemmän kuin tervetullutta uusi malli. Koulutuksissa ei niinkään keskitytä kulttuurista nouseviin konventioihin vaan yhteisiin asioihin suomalaisten ja suomalaisuuden kanssa – enemmän yhteistä kuin erilaista. Samalla myös vahvistetaan eri viranomaisten merkitystä mahdollistajana sekä tuodaan romanikulttuurin suomat vahvuudet konkretisoituna esille tuotteistettuna.

Hankkeessa on myös hyödynnetty mahdollisimman laajasti ja moniulotteisesti median eri muotoja viestimisessä sekä tiedottamisessa ja sen kautta vaikuttamisessa kahdensuuntaisesti. Samoin on myös kartoitettu eri palveluiden romanitaustaiset yrittäjät ja muut toimijat, joiden palveluita on hyödynnetty kaikessa mahdollisessa normaalin kilpailuttamisen kautta. Näin romaniyrittäjiä ja toimijoita on tuettu ja edistetty heidän työllistymistään kuin myös tehty sekä romaniyhteisölle että suurelle yleisölle tiettäväksi romaniyrittäjien moninaisuus ja annettu impulsseja yrittäjyyteen.

Hankkeessa on alusta asti käytetty uudenlaista johtamisen mallia, jossa projektipäällikkö, tiiminvetäjä tai johtovastuussa oleva työntekijä ei ole varsinaisen toiminnan keskipiste ja valokeilassa oleva henkilö vaan pikemminkin mahdollistaja ja muiden valmentaja yhteisen onnistumisen

saamiseksi. Samalla periaatteella hankkeeseen on tuotu mukaan mestarikisälli ajatus mentoroinnin kautta. Hankkeessa on seitsemän nuorta iältään ja työvuosiltaan olevaa henkilöä aktori-mentorisuhteessa projektipäällikön kanssa. Hankkeen johtamisessa myös hyvällä tavalla rikotaan rajoja ja laitetaan protokollat palvelemaan uutta sukupolvea kasvamisen ja oppimisen näkökulmasta.

Hanke on toiminut myös etupainoitteisen aloitteellisesti yhteistyöhön pyytämisessä ja pyrkimisessä, ilman varsinaista tarvetta. Erityisesti tämä on konkretisoitunut alueellisten tapahtumien toimintakokonaisuuksissa. Olemme halunneet mahdollistaa paikallisten romanien ja muiden toimijoiden vahvan osallisuuden alueidensa asioissa ja toiminnoissa, jotta syntynyt referenssi, verkostot ja kontaktit jäisivät aina alueen romaneille ja toimijoille.

Samoin kaikessa työssä on erityisesti huomioitu nuorten ja ikäihmisten sekä naisten ja miesten ääni sekä heidän mahdollisuus vaikuttaa hankkeen eri toimintoihin sen kaikissa vaiheissa. Samoin myös kokonaisuuksia on aina pyritty katsomaan romanikentän monimuotoisuuden lävitse, jotta yhteisön sisäinen erilaisuus tulisi huomioitua. Paitsi silloin, jos on erityisesti haluttu vaikuttaa johonkin tiettyyn ryhmittymään yhteisön sisällä.

Hanketoimintaan romanikentällä on myös tuotu uudenlaista toimintakulttuuria, jossa näkyy keskinäisen kunnioittamisen kulttuuri sekä läpinäkyvyys ja avoimuus suurelle yleisölle. Tavoitteena on ollut poistaa mahdollisia kielteisyyksiä hanketta ja hankkeita kohtaan sekä, että romanikenttä tietäisi, mitä hankkeissa ollaan oikeasti tekemässä ja että osallisuus ja sitoutuminen palveluiden piiriin paranisivat.

Näyttäne siltä, että erilaisia mallinnuksia on tulossa 29 ja ne osuvat asioiden ytimiin. Monissa malleissa on useampi osatoteuttaja yhdessä niitä työstämässä. Liite 1

LIITE 1 MALLINNOKSET

Nevo tiija

Tsetanes naal

DIAK - Mahdollisuuksien päivä – messut - Sateenvarjomalli eri toimijoiden ja hankkeiden yhteistyömallina - pedagogisesti suunniteltu koulutusmalli romanikulttuurista - nuorten toimijoiden mentorointimalli - Avoimuuden ja läpinäkyvyyden malli	DIAK - Mahdollisuuksien päivä – messut - Sateenvarjomalli eri toimijoiden ja hankkeiden yhteistyömallina - pedagogisesti suunniteltu koulutusmalli romanikulttuurista - nuorten toimijoiden mentorointimalli - Avoimuuden ja läpinäkyvyyden malli - Tukipaja-malli
SRF - Teemapäivät - Kokemusasiantuntijakoulutus - Romaniyhdistysten voimaannuttamismalli - Romanikerho Kipinä	SRF - Teemapäivät - Kokemusasiantuntijakoulutus - Romaniyhdistysten voimaannuttamismalli - Romanikerho Kipinä
HDL - kulttuurisensitiivinen parityö - Konnat kouluun pedagoginen ohjauskonsepti - Vertaistoimintamalli	HDL - kulttuurisensitiivinen parityö - Konnat kouluun pedagoginen ohjauskonsepti - Vertaistoimintamalli
Vantaa -Työhakemusmalli - Viranomaisten kuulemistilaisuusmalli - Asiakkaan tukemismalli - Yleinen romanitilaisuusmalli	Salo - Tukiporras malli - Asiantuntijaverkostomalli
ODL/DIAK - Perhetyö elintapa- ja palveluohjauksen tukena - hyvinvointi-ilta	SRK-opisto - Kokemusasiantuntijakoulutus - Yhden linkin kautta oikealle taholle - Ohjaamo yhteistyö - Omaroma
Helsinki/NK - Romanikerho Kipinä - Työparimalli	Helsinki/Opevi - Romanikerho Kipinä - Työparimalli

- Romaninuorisotyön malli ja verkostotyö - Romani-identiteetin vahvistamisen malli	- Tarvelähtöinen dialogitilaisuus viranomaisille ja kokemusasiantuntijoille
THL - kulttuurisensitiivinen tutkimusmalli	Otava - Romanikahvila - Verkko-opinnot
Kuopio - Tuumasta töihin – koulutusmalli työllisyyden edistämiseksi - Päiväkeskustoiminta	Tampere - Koulunkäynnin tukeminen ja ohjaus - Romani-identiteetin vahvistamisen malli

LIITE 2: OSATOTEUTTAJIEN OMA-ARVIOINTI

[illegible]

LIITE 3: OHJAUSRYHMÄN ARVIOINTIA HANKKEESTA

			NEVO TIUJA- HANKKEEN OHJAUSRYHMÄN ARVIOINTI					
			HANKKEEN TILASTA JA TOIMINNASTA					
			Erinomainen	Hyvä	Kohtalainen	parantamisen varaa	Yht	
1. Hankkeen eteneminen			4	4			8	
2. Tavoitteiden saavuttaminen			2	5		1	8	
3. Hankehenkilöstön toiminta			4	4			8	
4. Hallinnointi			4	4			8	
5. Tiedottaminen			4	4			8	
6. Ohjausryhmän toiminta			1	6	1		8	
		Yhteensä	19	27	1	1		
Huomioita:								
1.	Edennyt suunnitelmien mukaan. Haasteiden kohdalla pysähdetty arvioimaan ja tehty tarkoituksenmukaisia uusia suunnitelmia/valintoja.							
	Aikataulussa on pysytty. Kaikki tehdään mitä voidaan annteussa ajassa.							
	Mennään suunnitelmien mukaan.							
	Nopeasti ja tapahtumarikkaasti.							
2.	Kohderyhmä "hitaasti lämpiävä"							
	Hyvin olette saaneet aikaiseksi. Toki aina voi paremmin koittaa aktivoida kenttää. (Toki tämä on haastavaa).							
	Hyvä työllistyneiden määrä.							
	Osallisuuden edistämisen tavoitteissa on paljon parantamisen varaa. Hanke on edennyt hienosti medianäkyvyyden ja sosiaalisen markkinoinnin saralla. (Työllisyyden voimakas painotus).							
	Joidenkin osatoteutus hieman tökkinyt, mutta suurilta osin tavoitteisiin ollaan päästy.							
3.	Aktiivisia, aidosti kiinnostuneita ja kehittämisorientoituneita.							
	Muutamilla (?) osatoteuttajilla vielä opittavaa omatoimisuudessa ja vastuun ottamisessa.							
	Oikeat henkilöt oikeilla paikoilla. Hyvä motivaatio.							
4.	Hyvät työntekijät hoitamassa hallintoa, joilla myöskin vankka kokemus.							
	Hyvä että toiminta on läpinäkyvää.							
	Hiljaa/perusteellisesti hyvää tulee.							
	Tiimi- ja ohjausryhmäkokoukset olisi hyvä tiivistää 2-tuntisiksi.							
5.	Ehkä jossain määrin vielä enemmän näkyvyyttä valtaväestölle.							
	Tiedotus superaktiivista!							
	Tiedottaminen on onnistunutta.							
	Youtube ym. näkyvyys esimerkillistä.							
	Hieman olisi lisää tiedotusta hankkeista ollut tarpeen niin romaniväestölle kuin viranomaisille.							
6.	Missä tämän päivän osallistujat?							
	Osaanotto välillä hyvin vähäistä.							
	Rahoittajat erittäin hyvin ja rakentavasti mukana. Kiitos.							
	Osahankkeilta olisi hyvä olla ollut edustus. (Mukana olevien organisaatioiden johto).							
	Tähän asti hyvä.Valitettavasti tällä kertaa liian vähän porukkaa.							
Kehitysehdotukset ja terveiset henkilöstölle								
Kiitos jo nyt hyvin tehdystä työstä.								
Tsemppiä Merts! Muista hengittää välissä!								
Lisää luottamusta ja jalansijaa nuorille toimijoille.								
Hyvin hoidettu kokonaisuus! Kunnialla maaliin saakka.								